

СМ
382

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 84619

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

КЊИГА CXIV

ДРУШТВЕНИ И ИСТОРИСКИ СПИСИ

КЊИГА 47.

СВЕТОСАВСКИ ЗБОРНИК

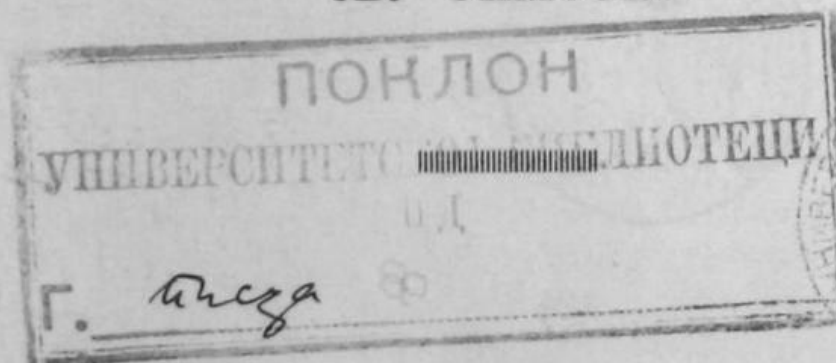
КЊИГА 1

РАСПРАВЕ

4

ДРАГ. КОСТИЋ

Учешће св. Саве у канонизацији
св. Симеона

БЕОГРАД 1936

ОПЕЧАТЪ И ИЗДАНИЕ

ПОСЕРНА НАСТАВА

ПОПЪЛНЕН И ПОПРАВЕН ИЗДАНИЕ

СВЯТОСЛАВЕН СЪОБЩНИК

ПАСОПОРТ

Удостоверение от Царя и Министерството
на Църквата

Година

Месец и ден

Учешће св. Саве у канонизацији св. Симеона

Од
ДРАГ. КОСТИЋА

Ученіе св. Савы у канонизаціи

св. Симона

ДРАГ. КОСТИЦА

Подобаше сръбсьци земли Савоу имѣти
архиєрѣя аки нѣкою тварь царскою, оу-
краси бо прѣстолю отьчества си и оувезе
трѣплетенимъ вѣн'цемъ...

(СКАк. Споменик III, стр. 167).

I

1) У науци, и нашој и страној, примљено је као чиње-
ница: да је Немања Симеон канонизован за свеца о првој го-
дишњици смрти му, 13 фебруара 1201, у Хиландару, од Са-
бора светогорских отаца, а непосредно на основу мирото-
чења његове раке, како то тврде његови и Савини биографи,
светогорски калуђери Доментијан и Теодосије, први на преко
педесет а други на близу сто година после смрти Симеонове.

Тако, у немачкој науци, каже проф. М. Мурко у *Geschichte der älteren südslavischen Litteratur* (г. 1908) на стр. 157: ...des heiligen Symeon, der schon ein Jahr nach seinem Tode auf dem Athos kanonisiert worden war. Тако, у руској науци, каже Г. А. Иљинскій у Журналу Мин. просв. за новембар 1908, у чланку Значение Аѳона въ исторіи славянской письменности, на стр. 22: да је Сава у ћелији (Карејској) написао Службу свом оцу, када га је, о годишњици његове смрти, нарочити сабор атонских монаха канонисао. Тако, у нашој науци, каже В. Јагић г. 1867 у Хисторији књижевности народа хрватскога и српскога, на стр. 153: ...у Хиландару, о годишњици смрти Немањине, по жељи скупљених отаца светогорских, написао је (Сава) „каноне и стихире и чудотворенија“ оца својега, сада светим проглашенога Симеона. Тако исто, исте 1867 г., и Ст. Новаковић у Историји српске књижевности, на стр. 48: Сабор светогорски, пошто је видео славу и посвећење (Симеоново мироточењем) ... благослови

Саву да напише каноне, стихире и чудеса своје оцу... (и ниже у ноти): а ово је било на дан када се навршила година после смрти Немање. Тако, и у овом веку, г. 1900, у књизи Свети Сава, преглед живота и рада, на стр. 80, А. Гавриловић: Кад се наврши година дана од смрти Симеоново, сазове Сава светогорске калуђере у Хиландар ради годишњег помена. Тада сабор светогорски, по реду хришћанске цркве, канонише Симеона т. ј. прогласи га за свеца и угодника божјега, благословивши Саву да напише нову службу новом светитељу. Тако, и даље, да не ређамо све, и у овој Савиној јубиларној години, у последњој свесци Братства XXVIII, у прилогу О књижевном делу св. Саве, на стр. 40, каже проф. П. Поповић: Још прве године по смрти Немањиној, на дан смрти његове, 13 фебруара 1201, одржата је у Хиландару свечана служба ктитору хиландарском, у присуству проте и свих светогорских отаца, и Немања је тада проглашен за свеца.

2) Опрезније од наведених, без виднога везивања за прву годишњицу од смрти Симеоново као датума његове канонизације, иако се држи казивања Доментијанова као и сви други што ће се наводити, каже Павле Шафарик у *Geschichte der südslavischen Literatur*, Bd. III, на стр. 114 само: *Nach Domentijan, verfasste Sava, auf Befehl der Synode von Athos, den Kanon zu Ehren seines Vaters, des h. Symeon.* Не казује ближе кад је Сава ту Службу могао писати, али се види по вези са типцима писаним у Хиландару, да је и она могла бити писана ту и о свецу канонисаном ту. Слично томе и Св. Вуловић у прегледу О књижевном раду св. Саве у Просветном Гласнику за г. 1895, на стр. 180, каже: 2) *Служба св. Симеону српском*, коју је написао по жељи и благослову „светог сабора пресвете Богородице светогорске“, пошто је Симеон Немања — за свеца био проглашен. Сасвим кратко и уопштено казује Ник. Дучић у Историји Српске православне цркве (Књижевни радови, књ. IX) на стр. 74: Зато га (Симеона) светогорски сабор призна и прогласи за свеца, а монаха Саву овласти да му напише службу. Исто тако и у најновијој Историји Православне српске цркве (г. 1921) каже проф. Рад. Грујић на стр. 15: Ради богоугодна живота Не-

мањина и великих заслуга за Православну Цркву и Народ Српски, убројала га је Црква наша међу прве светитеље своје.

3) Осећа се сумња у казивање Доментијаново да је светачка канонизација Симеонова извршена у Хиландару и онако брзо, у напомени проф. А. Соловјева у чланку Хиландарска повеља великога жупана Стефана (Првовенчаног) из године 1200—1202 (Прилози за књиж., јез., истор. и фолклор, књ. V, стр. 77). Упоредивши текст Житија Симеонова од Саве са Хиландарском повељом Стефановом с потврдом и краља Владислава, проф. Соловјев ту каже: „Обраћамо пажњу на то, да и Стефан Првовенчани (у нашој повељи 6 пута) и Владислав говоре о Немањи као о *светом* док Св. Сава нигде не пише тако [разуме се: у Житију] Мислимо да Св. Сава као духовно лице није смео да прогласи свога оца за светог, док није био канонизиран. Међутим светована лица већ дају му епитет светог одмах после његове смрти, служећи се стилем византијских повеља“. — Постојање сумње истиче се нарочито у вези с другом напоменом на стр. 79, по којој је Сава „у Студеници (г. 1206—?) почео да пише о животу свога оца“.

Међутим, без обзира на казивање тако позних сведока као што су Светогорци Доментијан и Теодосије, ја сам у неколико наврата до сада истицао, већ и према вероватном времену писања и Савине Службе св. Симеону и Стефанова Житија св. Симеона (оба списа после 1208 г. и то не на Светој Гори него у Рашкој), да и светачку канонизацију Симеонову треба помаћи после преноса његових моштију из Хиландара у Студеницу. Тако најпре, у предговору свом издању Стефанова списа Житије и жизан св. Симеона-Немање (Београд, 1923, издање „Времена“), на стр. 5: „Кад су по препосу Симеонових моштију из Хиландара у Студеницу г. 1208, Стефан и Сава, с благословом Светогорског синода, прогласили Симеона за свеца, они су братски поделили и посао око прослављања његова“. Тако и у том смислу, још и у Зборнику филолошких и лингвистичких студија у част А. Белићу (Б, 1921), на стр. 158 у чланку Да ли се сачувало што од Савине Службе и Похвале св. Симеону?; па и у прегледној табели података о Сави, Доментијану и Теодосију, прило-

женој уз чланак Је ли Доментијан био ученик Савин и сапутник му по светим местима? у Гласнику Југ. проф. др. (св. за јули — авг. 1933, стр. 944); затим и у Гласу СКАк. CLXI (83) у чланку Ко је саставио Похвалу св. Симеону, сачувану у Доментијанову Животу св. Симеона, на стр. 181.

Напоменама овим био је управо главни циљ да истакну потребу, да се питање о светачкој канонизацији Симеоновој проучи и расветли боље, и мимо казивање Светогораца Доментијана и Теодосија. Како се досада нико други не прихвати тога посла, покушаћу у овој радњи да расветлим то питање колико се може и оправдам наведено друкчије датирање светачке канонизације Симеонове.

II

Изабраник Божји оспособљава се за свеца досмртним богоугодним животом земаљским („житијем“) и посмртним чудесима, којима манифестује живот свој небески („жизан“) ¹⁾.

¹⁾ Разлика у значењу паралелака „житије“ (храна; човеков живот на земљи, земаљски, „тлени“) и „жизан“ (живот небески, ангелски, „нетлени“; за човека богоугодника посмртни, манифестован чудесима) одржавана је неко време у књижевном старословенском језику и његовим рецензијама, у бугарској књижевности Симеонова доба, у нашој у самом почетку њеном у 13 веку (само у Стефана Првовенчаног Житију и жизни св. Симеона). Ова танана разлика у значењу удешена је према таквој разлици грчких синонима ὁ βίος (житије; живот) и ἡ ζωὴ (жизан; живот) а ту разлику приказује обиљем примера речник Ервина Пројшна у преради Валтера Бајера Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und den übrigen urchristlichen Literatur (Zweite Auflage, Giessen, 1925). Према томе, отпада као неоправдана, замерка проф. Л. Мирковића у чланку Уврштење деспота Стевана Лазаревића у ред светитеља, у Богословљу (св. 3 за г. 1927) на стр. 175, да „тумачење речи „житије“ и „жизан“ од Д. Костића [у Делу, св. за фебр. 1896, стр. 294 и д.], без узимања оригинала [наслева у грчким хагиографијама: βίος καὶ πολιτεία] у обзир, није тачно“. А зашто су наши хагиографи волели да за други део у наслову својих списа место „подвига“ и „чудеса“ (као Теодосије) или „житељства“ (као Цамблак) стављају „жизан“ (Стефан, Доментијан, Константин и др.), и да ли су и колико су осећали да се и „подвизи“ и „чудеса“ садрже у „жизни“, речи вероватно само књижевној (према: бојазан и др.) а несумњиво познијега постања од паралела јој „житија“ и „живота“, — друго је питање, још нерасправљено.

Прелаз из прве фазе светачког живота у другу, *смрт* („пре-стављење“, „успење“), један је од важнијих момената у том двоструком, грешничком умрлошћу не прекинутом живљењу светачком. Необичност тога „успења“, нарочито свега онога што га прати ван самога умираоца, видно истиче светаштво његово.

Стога ћемо прво, у најкраћем, прегледати: како о смрти Немање-Симеона причају четири његова биографа из 13 века: 1) *Сава* у уводној глави Студеничког типика, у биографији ктиторској Житију Симеонову (писаном око 1208 г.), као очевидац; 2) *Стефан Првовенчани* у хагиографији Житију и жизни св. Симеона (пис. од 1208 до 1216 г.), као савременик; 3) *Доментијан* у обе своје хагиографије Житије и жизан св. Саве (1253 г.) и Житије и жизан св. Симеона (1264 г.) на преко пола столећа по догађају; 4) *Теодосије* у хагиографији Житије и подвизи и чудеса св. Саве на скоро столеће по догађају. Поређењем њихових казивања видећемо: у коликој је мери који од њих сматрао Симеона за свеца, т.ј. упоредни проценат историчности и легендарости у њиховим казивањима.

1) *Сава*, очевидац и најприснији присутник, бележи ове моменте Симеонова умирања (Списи св. Саве, стр. 168/170): а) опазио је (по изнурености болесника) како готовиѣ се къ отхожденію; б) моли га да последњи пут благослови наслѣдје свое, и на благослов тај додаје аминъ; в) Симеон тражи икону прѣсветую богородицу... како да прѣд нѣю испоуштоу доухъ свои; г) моли Саву да му навуче погребну расу, у којој ће лежати у гробу, да му по земљи простре рогозину (на њој је и иначе лежао на одру, као монах) и положи га на њу и стави му камен под главу (као правом велико-схимнику); д) Сава истиче као *чудо* ту чињеницу што Симеон, югоже боахоу се и трепетахъ вѣсе страноу тѣ видимъ бѣ како единъ отъ странныхъ, ништѣ, расою обѣтъ, лежештъ на земли на рогозинѣ и камы емоу подѣ главою, вѣсѣми кланѣаемоу и оумилѣаюштоу се и просештоу оу вѣсѣхъ проштеніа и благословеніа; ђ) пошто Сава оста сам с једним иноком, о поноћи самртник вѣтиша (престаде да

дише дубоко, да се трза и намешта на тврду лежишту) и од тада није више проговорио ни речи са Савом (пао у занос самртни); е) о јутрењи, кад се у цркви, до које му је била ћелија, зачело пѣтје црковное, одједном му се лице (самртнички „земљосано“) просвѣти (истеже и побледе као восак) и он въздвигъ (очи) на небо и *рече*: Хвалите Бога въ светыхъ его, хвалите его и на утврждени силы его! (почетне речи „хвалитног“ псалма 150., који се увек пева на јутрењи²⁾) те га је, чувши га у агонији, сам понављао); ж) Сави се (по очима самртнички укоченим у таваницу, на небо) учинило као да Симеон говори с неким изнад себе те га упита: Оче, кога видиш те говориш?, а он сврнувши поглед на њега рече му настављајући псалом: Хвалите его и на силахъ его, хвалите его и по прѣмногому владичьстїю его! (други стих), и¹⁾то рекавши, и одмахъ доухъ свои испоустивъ оуспе о Го сподѣ; з) Сава павши на лице его плаче горко и благодари Богу што виде *такву кончину* његову; и) остали калуђери, Хиландарци, чувши да је Симеон умро, дођоше опет и разабравши од Саве како је издахнуо, диве се и славе га готово стихирски: О блаженъ Сїмеоне, сподобивъ се таково видѣнїе видѣти въ коньць: владикоу (Христа) светаго благодѣти въздаюшта!; ј) преносе тело Симеоново из ћелије и постављају срѣдѣ цркве *накоже* обычаи юсть; к) опевају га и тада пришли светогорски монаси, и других народности, прво Грци, потом Јермени, па Руси, па Бугари, најзад његово стадо съвькоуплѣное; л) Сава га сахрањује у *нови* гроб („стари“ је у Студеници), као што му је заповедио.

Да ли би неко, и данас, и без онолике побожности којом се одликовао Сава, овако стварно и истинито у сваком детаљу описао умирање љубљенога оца, потпуно прожета мишљу о царству небескоме? Ничега необјашњиваго, легендарнога, чудеснога у причању монаха дванаестог века о смрти великосхимника, доскоро моћног владара! Једна скромна само а неизоставна напомена: „И заиста, браћо и

²⁾ По дра Л. Мирковића Православној Литургици (Ср. Карловци, 1920), другом, посебном делу, у одељку (11), о *јутрењу*, иза светилна читају певнице псалме 148: Хвалите Господа съ небесъ... и 119: Воспойте Господеву пѣснь нову... и 150: Хвалите Бога во светыхъ его... (стр. 27).

оци, било је чудо видети онога кога се некад сви бојаху, како се свима клања..." (Списи св. Саве, стр. 169). Оно пак тумачење о виђењу владике (Христа) који, не само у фигури, прихвата душу преподобнога, дали су Сави хиландарски монаси кад им је, свакако још детаљније него у Житију, причао о смрти очевој одмах, још под потресним утиском великога момента. Њима он то тумачење и ставља у уста (стр. 170). А и оно је, и по времену, и по месту (у храму Богородичном, с иконама њеног Успења, где јој Христос сам прихвата душу), и по слушаоцима Савиним, тако природно разумљиво, да ни најмање не квари реалистичност описа Савина. Напротив, тачност се његова може сматрати чак толиком да, по њему, смемо закључивати како обичај давања самртне упаљене свеће у руку ономе што издише, није постојао у оно време, кад га ето Сава не спомиње поред толиких других детаља. Место самртне свеће, Симеон је, по тадашњем обичају (само монашком?), држао икону Богородичину, у вези с моментом и местом (у храму Богородичном), можда, баш икону њеног Успења.

И осам година по догађају, Сава у опису смрти очеве, заиста и чудесне, слика овога као човека, безмерно побожна и „богоносна“ калуђера, али ипак још не и као свеца. Он даје веран опис, очевица и стварног доживљача, учесника.

2) *Стефан*, ни присутник, ни очевидац, али савременик и несумњиво први кога је ван Свете Горе Сава опширније писмено обавестио о смрти Симеоновој па му и доцније причао о њој при првом сусрету³⁾ приликом преноса Симео-

³⁾ Домишљање проф. А. Соловјева у чланку Хиландарска повеља великог жупана Стефана (Првовенчаног) из године 1200—1202 у Прилозима за књиж., јез. и др., књ. V, на стр. 76: „И психолошки је највероватније да је на вест о смрти омиљеног му оца Стефан *похишао* у *Свешу Гору*, чим су му државни послови дозволили, дакле исте године 1200, после пола године (или после године и по)“ — заснива се на недовољно тачном разумевању текста (стр. 70): *пумышль вь себѣ: сподобить ме* (т.ј. да ће ме сподобити) *владика мои Исусь Христось тоуижде* (такође ту, у Хиландару) *поклоникуу быти* (некад, доцније) ... и *оу* (крај) *гроба* ... *господина ми светого Симеона мнихъ*; (а дочеках одмах и) *сподобљенъ бихъ быти емоу с нимъ* (са Симеоном) *ктиторъ и слоужитель* Стефан ту казује

нова тела у Студеницу; будући у исто време и књижевник који воли легенду и њен књишки шаблон, потребан му као писцу хагиографије — не прича по извештају Савину него уноси нове и друкчије детаље, из легенде како се развила у Рашкој према замету у Хиландару, по оном тумачењу хиландарских монаха о Симеонову виђењу Христа.

Тако, у Стефана (стр. 40/41 у Житију и жизни св. Симеона-Њемање, у издању „Времена“, 1923) нема Савиних детаља: (б) о последњем благослову наследника, што би баш смели ту очекивати; ни (г) о облачењу погребне расе; ни (ђ) да је Сава отпратио остале хиландарске монахе на спавање а сам остао само с једним иноком поред оца у агонији; ни (ж) Савино неодређено питање: Оче, кога видиш те му говориш?; ни (з) Савино падање преко покојника; ни (к) опевање Симеона редом по народностима, чиме се Сава с разлогом дичи. Место тога Стефан у (в), уз молбу Симеонову Сави да му принесе икону Богородичину, domeће и речи његове: „Ево, претстоји Христос невиђено и зове ме!“, те би се подразумевало даље: „да му предам у руке дух свој“, али Стефан и то преноси на Богородицу, за коју опрезнији Сава каже само да ће *пред њом* (њеном иконом) испустити дух свој и успети о Господѣ: даље, насупрот Савином (ђ) истицању усамљености Симеонове при умирању, по Стефану, он баш тражи да му се доведу прота и сва братија светогорска, „да виде исход мој“, и додаје: „Јер већ се приближују слуге Господа Бога мојега и војници крепки, и глас

само своју, „у себи“ скривену жељу, „помисао“: да се не само поклони гробу очеву у Хиландару па да се врати, него да такође, као и Сава, буде ту монах крај гроба очева; а не казује да му је та жеља извршена као што је извршена указана му част да уз оца и с њим заједно буде ктитор. Зато је за прву жељу и употребио футурални презент (сподобитъ) а за извршену част претерит (сподоблѣнь бихъ). И какав би он то заветник и био, да га је Христос заиста сподобио да изврши помисао, а он је извршио само у пола: дошао у Хиландар, поклонио се гробу и — вратио се, не поставши и мних у гроба очева? Да се и не питамо даље (на пр. зашто о том доласку Стефанову не говоре ни Сава ни Стефан?, јасно је да великом жупану Рашке, с грабљивим Угрима на северу и са завидљивим кнезом Вуканом на западу, нису могли државни послови никад дозволити да се одмиче тако далеко од земље, нити се он одмицао.

њихов и песме њихове слушају уши моје“; затим, у вези с тим сви ти многобројни присутници око самртника плачу и моле га да их не остави „сирочиће“ а Сава још и да га поведе под вечне кровове, јер не може трпети разлучење од њега; даље још, сви наричу а Симеон им каже: „Што сте објети печаљу? Начните надгробна пјенија!“; најзад још: Изненада би шум, и као да се подиже место на коме беху, и чуј! песма ангела невиђених: „Слава ва вишњих Богу а на земљи мир, ва чловецех благовољеније!“ А триблажени Симеон појаше с њима, што су сви видели И тако предаде дух свој у руке Господње славно. На крају, сасвим кратко: сахрана и разлазак.

Јасно је да је Стефан, пишући не обичну биографију оца, владара и калуђера, него хагиографију свеца Симеона, морао и опис његове смрти прилагођавати дотичном шаблону хагиографском. Упут коме ће, дао му је већ и Сава наводом последњег свог говора оцу: „Оче, кога видиш те му говориш?“ а нарочито тумачењем Хиландараца да је он то говорио с Христом, који му је наравно *претстојао невиђено* и звао га да му *преда дух свој у руке* (Стеф., стр. 40). А Христос се као непосредни прималац душе јавља најпре и највидније при успењу св. Богородице. Ту он лично *претстоји* самртници, *окружен слугама и крепким војницима својим*, архангелима и ангелима који *појањем* славе тај моменат; ту самртница *говори с њим* и он непосредно *прихвата душу њену* и држи је у наручју као одојче што се тленом смрћу родило, оживело у нетленој жизни вечитој. Све је то насликано на иконама Успења св. Богородице, онако како се спомиње у служби тога празника, у стихирама и пролозима минејским.

Загледамо ли у минеје и прологе најближе времену Стефанову, најстарије што их је сачувала београдска Народна библиотека и после ратних губитака, наћи ћемо, поред момената истакнутих у опису икона, и друге у којима се Стефанов опис Симеонове смрти и сахране слаже с причом о Успењу св. Богородице а у исто време разликује од описа Савина. Тако се у пергаментским минејима под бр. 12 (бугарске рецензије 13/14 в.) и под бр. 67 (српске рец. 14 в.)

налазе и стихови: Зржше въ истинѣ аггелскаа воинства прѣставления твоего (л. 215 α у бр. 12); затим: Твоимъ исходнымъ пѣниемъ и надгробнымъ въздохъ оубо освети се (л. 98 β у бр. 67), и др. У пролозима српске рецензије, потеклим с једног основног извода, у прологу под бр. 27 (пергам., с почетка 14 в.), па у оном под бр. 458 (хартија, с краја 14 в., с дво-краком сиреном у водном знаку), као и под бр. 686 (хартија, г. 1560), налазимо (у наводима из бр. 458): а) плач Јерусалимљанака које Богородицу на одру не обсиротити се мо-лахоу (л. 233 β); б) бысть вънезапоу громъ ноужд'наго шоума и множество настојанїи облакомъ (л. 234 α), којима су апостоли — по жељи Богородице — нанесени са разних страна света, да *виде исход њен*; в) по доласку Христа у пратњи архангела и ангела Богородица въ роуцѣ своѣго сына и Бога доухъ испоусти; и въ сихъ начинѣають исходнаа пѣнїа Петрь... Тогда же, тогда и аггели поюште слышими бѣхоу и гласы прѣмир'ныхъ чиновъ въздохъ испльнѣахоу (л. 234 α/β), и др.

У великом минеју руском, који је у 18 веку уредио св. Димитрије Ростовски, све је то још много опширније и са много више детаља: и о наредби Богородичној односно погребѣ, о разговору њеном са Спаситељем, о тексту ангелског пјенија, који не одговара ни Савину наводу Симеонова *говора* (Хвалите Бога ва светих јего...), ни Стефанову наводу ангелске песме коју је и Симеон *певао* с њима (Слава ва вишњих Богу...). Али и овај навод Стефанов песме коју су, знамо, певали ангели кад је Богородица родила Христа, може нам такође показивати да је Стефан при опису Симеонове смрти мислио на Богородицу, на њено успење, те је ангелима ставио у уста песму Богородичину, Божићну, али значаја општијега него она што се наводи по минеју руском, упућена лично Богородици (Радуј се, благословена међу женама!...). Она прва, што ју је употребио Стефан, заиста сасвим одговара и „успењу“ Симеонову.

Не знамо да ли је Стефан прилагођујући опис Симеонова исхода хагиографском шаблону светачког успења, имао на уму непосредно Успење св. Богородице, приказано и иконама и фрескама којих је у Студеници, храму Успења св. Бого-

родице, било у обиљу, или успење кога другог ранијега свеца, прилагођено већ тако ближе Симеоновом исходу. Нов детаљ, за који бисмо могли рећи да га је сам Стефан унео, јесте молба Савина да и он умре уз Симеона. А најочитији знак заборавности онога што преудешава ствари јесте двојако казивање о истоме, јер на стр. 40 каже, по њему, Симеон да му Христос претстоји и зове га себи, а затим тражи икону Богородичну, да би њој предао дух свој у руке, док на стр. 41 поправља се и каже да је Симеон дух свој предао у руке Господње.

У причању Стефанову имали бисмо свакако легенду о смрти Симеоновој, сачувану у форми у коју се развила у Рашкој до године 1216.

3) Светогорац *Доментијан* нити је био савременик смрти Симеоновој, пошто се на десет година после ње тек можда родио⁴⁾, нити се користио причањем Савиним, ни усменим, ни писаним у уводној глави Студеничком типiku, који у Хиландару није био ни познат.

а) Пишући хагиографију св. Саве, завршену 1253 године у Хиландару, он се није користио ни причањем Стефановим, него је о смрти Симеоновој писао по легенди што се током пола столећа стварала у Хиландару и на Светој Гори. Надовезујући своју причу на панегирички текст несумњиво своје раније Похвале Св. Симеону и св. Сави⁵⁾, он каже (овде скраћено) на стр. 173/175: Од двојице преподобних (Симеону и Сави) доспе једноме (Симеону) да Господу плати дуг (умре); ујутру, Сава, пошто је сву ноћ пробдео поред самртника, оставивъ љдинаго брата слоужешта прѣподобномуу, иде въ црковь, въ съборъ братиамъ на пѣтиѣ оутрънааго богословина. малъ же часъ приѣмъ и позванъ бысть прѣподобнымъ и пришьдъ обрѣте и (Симеона) готовешта се къ званю небеснааго отьца. и съньмъ и съ одра... положи љго на рогозьници... и сънесе и въ папратоу црковьноюу. и малоу часоу оутишию бывъшоу, възбъноувъ іако отъ съна

⁴⁾ Гласник Југ. проф. др., књ. XIII, св. 10—12, на упоредној табlici биограф. података о Сави, Доментијану и Теодосију, стр. 944.

⁵⁾ СКАк. Глас CLXI, стр. 146.

«благослови Савою и вьсь съборъ чрьньць, чедь своихъ (хиландарских монаха). и вьнезаапоу бысть шоумь съ небесъ нѣкакъ недомыслимь намъ вь плъти соуштимь... и повелѣнїемъ отьца небесьнааго приспѣ доухъ светыйи съ силами небесьными поюште пѣснь: „Хвалите Господа съ небесъ, хвалите и вь вышньиихъ юго; хвалите и вьси аньгели юго, хвалите и вси силы юго!“ светыйи же прѣподобьныйи отьць отпѣваше имъ... понуждае братию свою, съборъ светыйи, славити съ нимъ отьца и сына и светаго доуха. и немльчь. ноую пѣснь приеъмъ отъ зачала псалма даже до коньчины рекъ въсклицаниемъ: „Вьсакоѣ дыханиѣ да хвалить Господа!“ и роуцѣ свои въздѣ къ вышньемоу, и съ аньгели на земли небесьноюу пѣснь пое и тако прѣстави се о насъ и доухъ свои прѣдасть Господеви. Христось доушоу юго приеъмъ введе вь покои небесьныйи... и тако (Сава с братијом хиландарском) пѣсни вьсылааше о покои светааго и положены быше мошти юго вь цркви Богородице хиландарскыѣ. Светыйи же заповѣда киръ Савѣ мошти юго прѣнести вь землю отьчѣства...

У овом опису Доментијанову који се слаже са Савиним у том што: а) спомиње око Симеона самртника само братију и чеда његова, „сабор“ само монаха хиландарских, а не сабор светогорских отаца и проту, као Стефан (разликује се ипак од Саве у том што вели за њега да се баш пред саму смрт Симеонову Сава уклонио у цркву, на јутрење, а уз самртника остао један монах хиландарски); б) каже такође да је Симеон издахнуо о јутрењи, и в) наводи текст ангелске песме из псалма 150 (само цео, не тек две прве строфе) — имали бисмо сачуване трагове причању очевидаца и савременика, монаха хиландарских, али већ прилагођено, као и Стефаново, шаблону светачких успења, нарочито Богородичина, на основи њихова тумачења да је Симеон умирући видео Христа. Уз Христа су наравно дошли и ангели са шумом (њихових крила), па и појање њихово (по Сави, само калуђера) те и Симеоново отпевање (по Сави, само говорење) целога псалма до коньчины (не само две прве строфе) а съ въсклицаниемъ последњег стиха, па и нуђење братије да певају такође, још при том и роуцѣ свои въздѣ (не само очи), и — што чини

највећу разлику, у корист хиландарских монаха — умире пред целим *сабором* чеда својих, хиландарских монаха, чиме се наравно даје причању њихову вредност сведочанства очевидаца а не тек прво извештених савременика и присутника погребу.

Све су то елементи основне легенде хиландарске, који су послужили Доментијану за причање у Житију св. Саве г. 1253, а могли су, по саопштењу кога монаха хиландарског, као „очевица“, послужити и Стефану, као материјал погоднији од реалистичке приче Савине смеру његова хагиографског списка. Стефан је у прилагођивању хагиографском шаблону отишао и даље од Доментијана па је на пр. уза шум и песму ангелску додао и дизање места, а место скромног сабора хиландарских чрнаца довео цео сабор светогорских отаца с протом на челу (слично сабору апостола с Петром на челу при успењу Богородичином). Причајући у Житију св. Саве о смрти Симеоновој више као узгред, због Саве, Доментијан као да хиландарску легенду није сам ни допуњавао, само је стилским украсима и шаблонским фразама ширио причање. При том преудешавању и њему су се омакле неке несугласице. Тако на пр. на стр. 173 каже да се Симеон спремао умрети по званику небесънааго оѣца (по Стефану, Христа), по чијој заповести (стр. 174) приспѣ доухъ светый съ силами небесъными, па (на истој страни ниже) како Христосъ приѣмъ доушоу њго уведе га у покој. Богородицу не спомиње као пријемницу.

б) Кад му је после десет година (1264), по нареду краља Уроша, требало писати и Житије св. Симеона, књигољубиви Доментијан је по обичају свом и других књижевника и онога времена, прикупио на радни пулт свој у Преображенском ступу (кули) у Хиландару, сву ранију *књижевну* грађу о истом свецу, разне списе *књижевне*, своје и туђе, и то: 1) своје Житије св. Саве, Службу св. Симеону и св. Сави, Похвалу истој обојици, Службу св. Сави и Похвалу истоме; 2) Стефана Првовенчаног Житије св. Симеона; 3) Савину Похвалу Симеону⁶⁾ па можда и Службу истоме свецу. Препис Сте-

⁶⁾ СКАк. Глас CLXI: Ко је саставио Похвалу св. Симеону, сачувену у Доментијанову Животу св. Саве.

фанова Житија св. Симеона можда му је и послат из Рашке⁷⁾ уз нарок да га, онако неуобличено довољно (почето као хагиографски спис па окренуто у мемоарски, завршено већ похвалски па опет настављано) па и обимом доста неугледно, преради, да и већом књижевном украшеношћу и раширеношћу може достојно пристати уз раније му дело, Житије св. Саве.

Типицима, ни Хиландарским, још мање Студеничким, ни Карејским, као ни повељама хиландарским, ни Немањиним ни Стефановим, није осећао потребе да се користи, јер није ни мислио да пише типик или повељу него дело књижевно, биографију и то ону више врсте, хагиографију. Зато му је можда и промакло пажњи реалистичко причање Савино, сачувано само у Студеничком типикју. А што се у његову опису Симеонове смрти и у Житију св. Симеона налази у појединостима неким слагање са Савиним описом а мимо Стефанов, то се има преписати слагању основних му извора: непреудешаваном сећању очевица Саве и хагиографски већ ошаблонисаном сећању савременика, хиландарских монаха, првих тумача и стваралаца легенде о смрти Симеоновој.

Опис те смрти у Доментијанову Житију св. Симеона (стр. 75/79) просто је скрпљен од ранијега његова описа у Житију св. Саве (стр. 173/175) и Стефанова (ст. 40/41), с домецима и новим, прилагођеним опису Стефанову те с појачаном још чудесношћу и легендарношћу, по укусу наручиоца. На текст, унесен у оба Житија Доментијанова из његове Похвале св. Симеону и св. Сави, односно у Житије св. Симеона из Житија св. Саве, с прелазом како, као и раније, доспѣ јединомуу (Симеону) длжноу Господеву въздати (стр. 75), надовезује се уметак из Стефана (стр. 40) како начеть болѣти прѣподобьнии и призва Саву и рече му да ће умрети, јер му Христос претстоји (изостало: невиђено), па га моли да му принесе икону Богородице, да прѣдамъ въ роуцѣ юѣ доухъ мои; затим да му призове (стр. 76) протоу и въсоу братију, да му виде исход и (додато:) да благословимъ другъ друга, јер већ чује песме небеских војника; па кад му је

⁷⁾ Једини препис целог Житија сачуван је у париском перг. рукопису XIII в., који је раније био у Хиландару.

икона принесена и сакупили се сви — ту престаје уметак из Стефана и наставља се по Житију св. Саве — тада баш приспѣ врѣме оутрѣниимъ пѣснемъ; Сава сву ноћ бдео па, оставив једног брата уз самртника, оде у цркву на јутрење, убрзо позван од Симеона виде како се он готови позванню небесѣнааго отѣца, спусти га с одра на рогозину и пренесе у папрату црквену. Ту сад, у вези с уметком из Стефана о присутницима смрти Симеоновој, већи дометак, по коме су то били (стр. 77) вѣси светии и свештении прѣподобѣнии и праведѣнии малии и велиции жителѣ светыѣ сие поустынѣ Светыѣ Горы, рекѣше вѣтораго раѣа. Сви плачу, диве се Симеону, највише Сава топлими слѣзами вѣпинаше (читава мала похвала која завршује дометком новим): „И вижду (каже Сава) бесчислыныѣ силы небесѣныѣ окрѣсть тебѣ обѣстоѣште и виждуо боголѣпие твоѣ сѣ ними“ — па се наставља апострофом из Стефана (стр. 41): „Виждуо те селение отъ насѣ творешта къ Христу“ и др. и молбом Савином да се заузме за спас чеда својих (изостала је жеља Савина да и он умре с оцем). И цео сабор (остало ипак: чедѣ прѣподобѣнаго, као да се тиче само Хиландараца) моли Симеона да их помене вѣ блаженѣи покои твои, а Симеон, као пробудив се из сна, нуди их да почну надѣгробнаѣ пѣния. Одатле (стр. 78) опет све по Житију св. Саве (стр. 173/174): шоумъ сѣ небесе недомыслимъ намъ вѣ плѣти соуштемъ и приспѣ доухъ светыи сѣ силами небесѣныими, па даље са допуњеним завршетком како Симеон доухъ свои прѣдасть вѣ роуцѣ Господеви и прѣчистѣи матери ѣго (стр. 79), и ту још један дометак из Стефана (стр. 41) како Симеон, мртав већ, нѣкакѣ образѣ имѣѣ на себѣ неизреченѣ. Тако је ето Доментијан у Житију св. Симеона допунно и раширио и украсио основну легенду хиландарску из свог Житија св. Саве легендом рашком и Стефановом, увећавши је још и Савиним виђењем небесѣныхъ силъ окрѣсть Симеона и предавањем душе Симеонове не само Христу него и Богородици.

4) *Теодосије*, монах хиландарски, међу књижевницима нашим 13 века највише и уметник, приповедач, који се за украшавање свог причања обилато служио и поетским саставима у стиховима, и књижевним (византиским) и народ-

ним⁸⁾, а поред Доментијанова казивања користио се и списима његовим и својим ранијим (похвалама) па и Житијем Саве Освећенога, његовим уколико је учествовао у преводу тога списка⁹⁾, кад је на близу стотину година после смрти Симеонове писао Житије св. Саве — послужио се за опис успења Симеонова легендом хиландарском како ју је углавном дао Доментијан у свом Житију св. Саве а не оном комбинованом у Житију св. Симеона. То би значило да се, овде, није служио Житијем св. Симеона ни од Доментијана ни од Стефана. Међутим, чини се, да јесте описом Савиним у уводној глави Студеничком типiku, а овај је могао читати само ту, у манастиру Студеници¹⁰⁾. У његову причању, да нагласимо одмах најглавније — не спомињу се као присутни исходу Симеонову прота и сабор светогорских отаца него само братија хиландарска.

Ево како он приповеда (стр. 55/59): После краћег и врло речитог (његовог?) похвалског текста Симеону (стр. 55) надовезује како наста врће ошаствија его, како прѣйти на бескоњчноую и блаженоую жизнь (фраза употребљена и у Доментијанову Житију св. Саве, 173), те одмах призва Саву и рече му: „Приближи се врће позванїа моего“ (56). Сава, павши му око врата, у сузама га моли да кад оде Христу, моли се за њега и всѣхъ насъ чедѣ твоихъ о Господи и по плѣти рожденныхъ ти, као и за земљу нашоу и црковь. Симеон плаче такође, ставља руке на сина, благосиља га и послѣдње цѣлованїе даєть емоу, и еже о сръбскихъ црквахъ ненакоњчанна многаа съвршити емоу заповѣдавъ, а за мошти наређује да му их егда Богъ по врѣмени благоволишь, пренесе у Студеницу; (57) затим Симеон призва съборъ чръньчѣскихъ, братїю и о Господи чеда, и сваког благосиља и љуби па их отпушта све у ђелије, заповѣдавъ никому же кѣ

⁸⁾ Српски књижевни гласник, бр. 3 у г. 1935 (Најстарије песме о Светом Сави).

⁹⁾ С. П. Розановъ: Источники, время составленія и личность составителя Θεοδοσιѣвской редакціи Житія Саввы сербскаго, стр. 156.

¹⁰⁾ Позната два преписа Студеничког типика нађена су у Студеници (Списи св. Саве, Предговор, стр. XII/XIV).

нјемоу до оутрѣи приходити; и одмах, иако у последњој старости, изненада као младић од одра уста као да очекиваше долазак нѣкихъ благородныхъ и любимыхъ или светлыхъ и високихъ отъ цара прѣйти, веселе душе и светлим ангелским образом украсив се, и рече: „Слава Богу о всѣхъ!“ а затим, иако чловѣкъ, огњемъ смърти жѣстьствныѣ обѣтъ бывъ, докле Сава за всю ношть всѣ псалтырь надъ нимъ изглагола; затим дѣноу же освитаюштоу Сава Симеона въ црковныи притворъ вѣноситъ, и бѣше позоръ оумилѣнъ краинаго смѣренїа видѣти: иже иногда высокъ бывъ и на златыхъ и мекъкихъ възлѣгае иако єдинъ отъ послѣднихъ и ништѣихъ на единой рогозинѣ лежае послѣднѣаа дихае (слично Сава, стр. 169); братији која плаче около Симеон (стр. 58) въздвиг роукоу помагае оутишѣю быти, и тада весело зре къ прѣсветоу образу Христовоу и къ прѣчистѣи его матери (две иконе, или једна заједничка?) и иако съ нѣкими другими пое видѣаше се, разумѣти же никоууже можаше се, въ конѣцъ же псалма (150) достигъ ясно сего глаголетъ: „Всѣако дыханїе да хвалить Господа!“ и тако разумно всѣмъ бысть иако съ аггелы аггелскоую пѣснь поаше; и на образъ Христовъ свѣтло зреи иако въ роуцѣ его доушу прѣдлагае являше се и се! иако нѣкихъ добровонныхъ ароматъ въздохъ исплѣнае се, те се сви диве, и тако сладѣ о Господи оуспѣ светии старѣцъ, прѣдавъ доушоу свою Христу; Сава пада на лице отѣца и вмѣсто теплыхъ водъ вроуштимъ слѣзми сѣѣ омывъ, тако и руке (слично Сави, на стр. 170); најзад сахрана у мраморни гроб у Хиландару.

Теодосије се, како видимо, служио, са сећањем и на Савин опис, углавном легендом хиландарском, коју је (да ли у даљем развоју њеном у току једног столећа, или сам?) допунио и новим неким подацима: о Симеонову младићком устајању с одра и чекању посланика Божјих (Христа? ангела, с којима као да певаше), о читању Савину над њим целога псалтира (тме је „објаснио“ и то што је Симеон са стиховима из последњег псалма 150-ог, и издахнуо?), о чудним добровоним ароматима (наместо шума и дизања места). У приповедању Теодосијеву осећа се нека тежња реалистич-

ком приказивању, у оном уплетању свезе иако на местима изразитије легендарности.

Поређењем свих ових описа смрти Симеонове излази да би се по веродостојности могли поређати овако: 1) Савин, 2) Теодосијев (легенда хиландарска с краја 13 в.), 3) Доментијанов у Житију св. Саве (легенда хиландарска у половини 13 в.), 4) Стефанов (легенда рашка, више прилагођена хагиографском шаблону Успења Богородичина), 5) Доментијанов у Житију св. Симеона (збрка обеју легенда).

III

Чудо којим се Симеон најјасније приказао као светац, те у непосредној вези с њим и проглашен за свеца, јесте точење благоуханог мира из моштију његових. Прегледајући казивања његових биографа о том чуду згодно нам је поћи редом обрнутим од онога по веродостојности. Лакше ће нам бити ширу познију легенду сужавати на основну, ближу догађају.

А. 1) Тако, *Доментијан* у Житију св. Симеона не слаже се у свему са Стефаном чије дело овде прерађује, што би значило да се служи уопште хиландарском легендом, која му је била главним извором и за причање о смрти Симеоновој, у Житију св. Саве и јединим. Миротичењу, као најглавнијем чуду Симеонову, Доментијан поклања највише пажње; највише прича о њему, о сва *три* јављања његова: први пут у Хиландару (1201), други пут у Студеници (1209) и трећи пут у Студеници (1217/1219). Причањем о њима испуњена је последња четвртина његова Житија св. Симеона, од стр. 85 до 116.

После приче о смрти и сахрани и о наредби Симеоновој Сави да му мошти пренесе у отачаство (стр. 80), преко приче о јављању Симеонову Сави у сну и прорицању да ће путовати по свету и вратити се са Истока (80/81, односно у Жит. св. Саве 176/177), па о молби Савиној Богу да пошље прѣсвети и доухъ свои и обнови исьхъшежъ кости Симеонове (85 одн. 185) — почиње права прича на стр. 85, пренесена као готово и сав остали текст из ранијега Доментијанова

Жит. св. Саве (186): а) приспѣ днь оупениа св. Симеона (13 фебруара 1201) и Сава, предвиђајући шта ће бити, призва прота и вѣсе светогорьце; б) на навечериѣ праздника Сава украси цркву и гроб Симеонов, који ће се прославити мироточењем, како му је то Сава прорекао још при доласку његову на Свету Гору, упоређајући га са св. Димитријем (86 одн. 186); в) по сврше ом вечерњем богословљу Сава даје кључеве од цркве проти, да је закључа и не пусти у њу никога од хиландарске братије па ни њега самога, докле не хтедне да га позове; г) Сава се с братијом пење на пирг вѣ црковѣ светога Иоана (само у Ж. св. Сим. 86, ту након додано?), и ту се сву ноћ моле творе паметъ Симеону; д) кад дође врѣме агрипнии прота съ вѣсми братиами поче службу (87 одн. 187) и приспѣ доухъ светыи... и потекше источници влазѣ непричѣтны... миро благооуханое испльни гробъ и црковъ вѣсоу обагри благодѣтию; они гробу најбижи јаве протоу Доментию, те и он и сви вѣскликноуше: „Кириѣ ѣлеисонъ!“; ђ) а миро не тѣкмо гробъ испльни (88 одн. 188) и црковъ нѣ и землю и варъ и каменіѣ идѣже бѣ светыи написанъ на стѣпѣ (у Ж. св. Саве, боље: на стѣнѣ)... отъ ногоу образа прѣподобнаго написанааго на стѣнѣ; е) и отъ стѣпа великаго (само у Ж. св. Сим., додано) призван би Сава, он целива и сузама умива гроб, мироше братију своју, не зна како да захвали Богу творештомуу таковаа вѣ посѣдѣна лѣта вѣ родѣ нашемъ (89 одн. 189); ж) болни и нечистыѣ доухы имоуште лече се и сви славе свеца; з) вѣси отьци Светыѣ Гори написаше Симеона вѣ редѣ светыхъ великихъ и прѣподобныхъ отьцъ, паче и чоудотворьцъ, и по свршеној литургији сътворише прздѣнство светому Симеоноу, новому мироточьцоу, и приложише ѣго къ светому Симеону Богоприѣмцоу, іако праздновати има вѣ ѣдинъ днь (3 фебруара) обѣште прздѣнство; и) и благословише Савау написати ѣмоу канони и стихере и чюдотворениа его, онѣ написавъ и пакы благослови нас оученикы своѣ тѣмже благословениѣмъ (89 одн. 190); ј) Сава Светогорцима сътвори тридѣнвноѣ трѣжѣство у Хиландару, по опроштају од њих остаје сам са свецем; писац га уноси похвалским текстом (до стр. 91 одн. 191).

По Доментијану у оба списка његова, прва светачка служба Симеону одржана је у Хиландару г. 1202 фебр. 3 (одн. у Студеници, по преносу) а према тексту који је спремио Сава уневши нове стихире новом свецу у готову Службу св. Симеону Богопримцу; онако као што је и прва Служба св. Сави за 14 јануар (СКАк. Споменик III, стр. 168/175) помешана с ранијем Службом Синајским оцима, којима је био *приложен* док није добио засебну службу, или онако као што је почетком 14 века у Службу апостолима Петру и Павлу (29 јуна) унесена првобитна Служба пустиножитељу Петру Коришком док није добио засебну, написану од Теодосија Светогорца (за 18 јуни?)¹¹⁾.

Слагање Доментијанова текста у Ж. св. Сим. са текстом у Ж. св. С., односно дословно преношење другог у први спис с неким само допунама, престаје на стр. 191 после заједничког још завршног похвалског текста о Сави. У Ж. св. Сим. има затим један већи дометак о догађају, о коме Доментијан десет година раније, пишући Ж. св. Саве (не Симеона!), или није налазио за потребно водити рачуна као мање важном, или није о њему био обавештен као тада још не унесеном у легенду хиландарску. Треће тумачење давала би само претпоставка: да је дометак тај Доментијан у Ж. св. Симеона унео сасвим самостално.

Дометак се тај тиче писменог обавештења Савина Стефану о мироточењу и слања стакленице мира. У Ж. св. Сим. прича он о томе од стр. 91 до 93 овако: к) Сава пише (одмах 1201?) Стефану, стилизацијом Доментијановом, како Бог оца им Симеона прослави и здѣ въ Светѣи Горѣ, јер кад су се (стр. 92) на паметъ оуспѣнина њго скупили прота и сви Светогорци, пред свима миро благооуханоѣ излиѣ светаа рака њго и въсоу Светоу Гороу чудесы оудиви, па, с договором свих (значи: још 1201 г.), въдаѣмъ ти стѣклѣницоу мира, и она отъ насъ на благословениѣ боуди тебѣ и чедомъ твоимъ и въсѣмъ болнаромъ: л) кад је (стр. 93) посланство Саве и въсего събора светыхъ отъ Светыѣ Горы стигло у Рашку, Стефан устаје с престола, клања се, чита писаниѣ и

¹¹⁾ Богословље, год. IX св. 4 (1934), чланак: Кад је Теодосије писао Живот и Службу св. Петра Коришкога?

диви се, и миромъ оумасти се самъ и вѣса чеда своја и вѣсь съборъ болнаръ своѣго владичѣства; љ) и потом (одмах г. 1201?) вѣписа киръ Савѣ врло дугачко писмо (од стр. 93 до 99) Доментијанове стилизације и композиције, јер, док је раније у Ж. св. Саве од Стефанова писма (стр. 43) употребио само главни део (понеси мошти очеве и дођи сам) па завршио текстом своје Похвале св. Симеону и св. Сави (стр. 192/194), овде је употребио цело писмо Стефаново (стр. 42/43), паразфразирајући редом одломак по одломак (93/94, 96, 97, 98, 99) а још раширио и умецима из Старог завета (о вражди између браће почев од Каина и Авеља, 94/96) и из песме неке о глади (98) и др. — тако да се јасно види да њему није ни стало да писмо Стефаново употреби као докуменат за потврду свом причању него као објекат згодан за његова књижевна и научна вежбања; м) Сава послуша Стефанову молбу, скута мошти Симеонове и поведе изредне чрнце светогорске на похвалу свецу, и пође пославши му о том писмо, које Доментијан мало само проширује као и остали текст Стефанов (43/44, овде 99/100, са понављањем приповедног текста о поласку Савину и вођењу Светогораца на стр. 100, те се чини да је оно раније накнадни уметак, Доментијанов?), док се у Ж. св. Саве није ту послужио Стефановим текстом ништа, већ после похвалног текста обојици светаца прелази одмах на долазак Савин у отачаство (стр. 94); н) Сава стиже на границу отачаства где га очекује Стефан с архијерејем и клиром, ту одрже тржаство и обноћну службу, затим га носе у Студеницу (по Стефану 44, овде 102/103, у Ж. св. С. 194/195).

По Доментијану би, дакле, Симеон био проточио миро у Хиландару 13 фебруара 1201 и тада био канонисан за свеца од Сабора светогорских отаца, а мошти му биле пренесене у Студеницу почетком 1202 (фебруара 19, како утврђује дан Сава, стр. 173). Непосредно везивање канонисања, слања стакленице мира Стефану и преношења Симеонова у Студеницу, настало је код Доментијана вероватно стога што се ту повео за Стефаном, који одмах после смрти Симеонове (41) наводи своје писмо Сави с позивом да пренесе мошти очеве (42/43), одговор Савин о поласку (43) и долазак и дочек (44), низ догађаја који је у ствари захватио осам година.

2) *Теодосије*, препричавајући од стр. 70 до 75 слободно и с другим редом детаља (а, б, в, д, е, ж, ђ, з, и, ј) хиландарску легенду о првом мироточењу Симеонову у Хиландару, како ју је забележио и Доментијан у Ж. св. Саве (186/190), допуњује нечим из Доментијанова Ж. св. Сим. (г, одлазак Савин на пирг, само без имена „въ црковь св. Иоана“, што би могло значити да се ни ту није послужио Доментијановим Ж. св. Сим. него заједничким извором њиховим, хиландарском легендом коју је Доментијан допунио), а понечим и својим новим у живљем приповедању о мироточењу: абіе тако нѣкыи аромать (као и у опису Симеонове смрти!) благовоніихъ доуха светаго благодѣти црковь испльни се... и се! тако доухъ шоумештъ врѣніемъ отъ гроба светаго... мраморьныи гробъм уромъіако водами наводнивши се и въсоуду испльнаемъ и источника текоушта и црковь обаграюшта и облагооухюшта (71); или друкчијим (е): како је сам прота прво себе па Саву и остале миросао (не: Сава себе и своје); или изостављајући по нешто, као у (з): да је празник Симеонов приложен празнику Симеона Богопримца, и у (и): да је Сава благословио ученике своје да пишу житија (службе, каноне и стихире не спомиње, можда подразумевајући их); а додао је још како се Сава, по одласку проте и Светогораца, закључао сам у цркву и над гробом очевим захваљивао Христу за такво прослављање Симеона предъ лицемъ въсѣхъ людіи соуштихъ въ странахъ сихъ... тако да познають тако и мы истинныи твои рабы ѳсмы... и въ славоу моемоу отъчъствоу, людіи твоихъ, Новаго Израилѧ! (74), па се после опет повлачи къ мльчаніа келіи въ Карее (75).

Идући и даље зл текстом Доментијанова Ж. св. Саве (стр. 191, у Ж. св. Сим. нема о томе ништа), Теодосије опширније препричава како је прота светогорски Дометије, звани Јеремит (или: Јеросолимит, како Даничић допуњује на стр. 75), навалио на Саву да прими санъ свештенства (јеромонаштва) и заједно га с епископом јериским Николајем у Хиландару произвео једног дана за ђакона а другог за јереја (јеромонаха), а доцније га исти епископ с још двојицом (иста имена и у Доментијана и у Теодосија) произвео у Солуну за архимандрита (75/78).

○ У вези с тим Теодосије два пута спомиње и стѣклѣ-ницоу мура послату Стефану (стр. 75 и 78), о којој и Доментијан говори опширно у Ж. св. Симеона (91/92) али не и у Ж. св. Саве. Тако, први пут, Сава затворивши се сам у цркву нали миром стѣклѣницоу, хоте Стефану благословеніе љже отъ отъче даровати благодѣти (75); а други пут Сава у Солуну, после постављења за архимандрита и поклоњења гробу мироточца св. Димитрија (77)... јуже мура стѣклѣницоу отъ моштеи прѣподобнаго си отъца ношаше, сию братоу Стефану оудаѣ и ѡса љже Богъ о прѣподобномъ сѣдѣа, на хартіи написавъ и сѣ светымъ муром оудаѣтъ (78). У овом другом спомињању стакленице разликује се Теод. од Дом., поред тога што не каже да је и њу и писмо заједно са Савом слао и сабор светорски, и тиме што је Сава не шаље из Хиландара него из Солуна. (Зашто? Згодније му било послати отуда, као из пристаништа у коме је увек био и по који брод за наше Приморје?). Биће да се Теодосије ни овде није служио Доментијановим Ж. св. Симеона, него заједничким извором њиховим, легендом хиландарском, у коју можда до г. 1253 још није био ушао и детаљ о стакленици.

И даље идући за Доментијановим Ж. св. Саве, али сад већ и за његовим Ж. св. Сим., или можда и непосредно за Стефаном, Теодосије прелази (стр. 78) одмах на причање о свађи Симеонових синова, али не оставља то писму Стефанову, онако раширеном у Дом. Ж. св. Сим. (стр. 93/99), него приповеда сам (додаје и у себи казане речи кнеза Вукана: Да приближеть се дѣніе отъца моего, и тогда свое отъмьштєніе сѣтвориу! 79) а почиње уводном напоменом: Хоштоу здѣ ненависть братома сказати и стоудомъ ѡстєзю се (78); и наставља поређењима из Старога завета, много краћим него у Дом. (94/96), а са наводом писма Стефанова у обиму не скраћеном као у Дом. Ж. св. Саве него у пуном, у ком је употребљено у Дом. Ж. св. Сим. али опет не ни расцепкано на одломке као ту него у непрекинутом слогу целине по наводу самога Стефана (43). Са Стефановим текстом слаже се, мимо оба навода Доментијанова, један пут и у фрази: оуслышаи гласъ плача моего... и не прѣзри молбоу сию (80, у Стефана стр. 43), док је у Дом. (стр. 192 и 97/98): по-

слоушаи молѣниа моѣго... и не прѣзри гласъ... Ипак, према свему осталоме, према честим проширењима Стефанова текста, види се да се Теод. овде, у (љ), послужио Дом. Житијем св. Симеона, из чијег је текста изоставио уметак из неке песме о глади и поређење са страдањем Египта (98/99), што у Дом. раставља понављања Стефанова позива Сави да дође, ради везе са завршним речима (... да неклы бы...) у писму, које је Теодосије слободније прерадио.

Теодосије идући и даље за Доментијаном (Ж. св. Сим. 99/100) као и овај за Стефаном (43), истиче и још више значај Симеонова будућег прослављања мироточењем у Рашкој: иакоже Богъ въ Светѣи Горѣ оудиви отъца его (Савина) сице и въ сръбскои земли (81), и понова, тумачећи зашто је Сава повео прѣподобныиѣ моуже отъ Светыѣ Горы (82): да иакоже на вѣстоцѣ въ Светѣи Горѣ самовидци бывше Божіихъ чудесъ сихъ и западнимъ възвѣстеть, и иже пакы на западѣ въ сръбьсѣи тажде и сихъ приходеште оузреть, и сихъ въ своа пришьдѣше вѣсточнымъ сказателіе боудуть (по Дом. Ж. св. Сим. 100). Слагање иде и даље: Сава, одмах по одговору на Стефаново писмо (Теод. га само спомиње али не наводи), полази с моштима очевим у отачаство; затим пренос и пријем на граници, који Теод. препричава (81/83) опширније и топлије него Дом. (194/195 одн. 102/103), слажући се боље с текстом Дом. Ж. св. Симеона. Додао је много похвалнога о Стефану (83/84), чијој мнозѣи любви и прѣвеликомуу смѣрениу оудивлахоу се и Светогорци, јер не штедѣше царскыѣ багрѣнице и самоую тоу чѣстноюу главою въ прѣсть земљноюу подкланѣше прѣдъ ногами прѣподобныхъ припадае.

И по Теодосију, пренос Симеонових моштију могао би бити почетком 1202 године.

3) *Доментијан* у Ж. св. Саве, како смо већ видели, нема приче о слању стакленице мира из Хиландара а писмо је Стефаново употребио само завршним делом и допунио текстом својим из заједничке му Похвале св. Симеону и св. Сави (192/194). Наместо приче о стакленици у Ж. св. Саве је кратка али подацима врло обилата белешка о постављању Савину

за ђакона и јеромонаха, у Хиландару, па по некоемъ врѣмени у Солуну за архимандрита (191/192¹²), после чега Дом. ипак и даље зове Саву *јеромонахом* (овде, 194 и 195, у Ж. св. Сим. 102 и 103), сетивши се тек кад говори о његову игуманству у Студеници да је јоште въ Светѣи Горѣ постао архимандрит, по чему се и Студеница назвала архимандрија (204). По томе би се могло рећи да је и ову белешку Дом. накнадно уметнуо у Ж. св. Саве (пре 1264 г.) као и друго штошта раније заборављено¹²).

4) *Стефан* одмах после описа очеве смрти наводи текст свога писма Сави с молбом за пренос моштију. И не спомиње мироточење Симеоново у Хиландару, ни проглашење за свеца, иако би га свим тим највише могао прославити у спису какав он пише, у хагиографији; не спомиње даље ни слање стакленице мира из Хиландара ни прихват свој, чиме би се заиста могао похвалити исто онако како је раније Симеоновим слањем животворног крста Господњег и свечаним прихватом својим (35/38). У писму свом Сави он мошти Симеонове зове благоуханим али не и мироточивим (43), да би учинио ма и такву алузију на мироточење у Хиландару. Додуше, он се тим епитетом не служи ни доцније, али исто тако, на супрот очекивању, ни у опису Симеонова мироточења у Студеници г. 1209 не употребљава (45) ознаке *пакы* или *и здѣ*, да би се видело како зна и за оно раније мироточење у Хиландару (г. 1201), а у похвалском тексту којим је завршавао, рецимо, прву редакцију свог Житија св. Симеона (пре сукоба с Андријом), он у поређењу: Глаголѣть Господь: Ни котори же пророкъ приѣтъ ѣстъ въ отъчѣстви своѣмъ, ты же въ отъчѣстви своѣмъ яви се велеи застоупникъ искипѣваѣ прѣбогатноѣ миро отъ ракъ твоѣѣ (лист 236 α/β у париском рукопису, по мом препису) — као да директно наглашује како он зна само за мироточење у Студеници, не и за оно у Хиландару.

5) *Сава*, најзад, једини могући очевидац и присутник Симеоновим свечаним манифестацијама и учесник у про-

¹²) СКАк. Глас CLXI, стр. 145 и 146.

слављању његову на Светој Гори, у Хиландару, после описа смрти и сахране (169/171) прелази одмах на догађаје после осам година, на метеже који су настали, по паду Цариграда у руке Латинима, *онде*, у околини Свете Горе, а о којима се сазнало и *овде*, у Рашкој, у Студеници, где је писао Студенички типик са Житијем Симеоновим у уводној глави. Због тих метежа каже да су му и писала браћа, и Стефан и Вукан, да пренесе чъстъныѣ мошти господина ни Симеона, те он, оузрѣвъ подобно врѣме, пришьдѣ отъврзѣ гробѣ блаженнаго старьца и обрѣтохѣ чъстъноѣ тѣло цѣло и неврѣдимо, соуштоу емоу бывъшоу тоу въ гробѣ ѿлѣтъ. Као потврду Божију о Симеонову богоугодништву, Сава ту наводи само чињеницу да су Симеону сачуване вѣсе кости и ни едина отъ нихѣ не съкруши се (172). Ни помена о ранијем неком мироточењу, чак ни благоухању које помиње Стефан.

У страху от метежа не смејући ударати главним путем за отачаство, долином Вардара и Мораве, Сава је, можда, из Солуна до кога се довезао бродом, ударио на Битољ па даље на Охрид, те долином Дрима, а и ту као скрозѣ огњ и водоу, избио у Хвосно, у државу жупана Вукана¹³⁾. Стога је и разумљиво што су ту била оба брата, који су га заједнички и дочекали са свештенством и бољарима, и заједнички понели мошти очеве до Студенице, где су их сахранили 19 фебруара г. 1208 (173).

И у питању преноса, Сави као једином потпуном учеснику и очевицу свих момената, једино се може и веровати потпуно да прича како је стварно и било, без удешавања и у каквој, и најбољој намери. Учешће оба брата у дочеку и преносу сасвим је и разумљиво с обзиром на положај њихових држава према Хвосну, које је припадало Вукану. Чак се не мора узимати да је Сава из неке родољубиве и миротворне намере унео и Вукана и у писање писма (посланија) с позивом за пренос. Сава истина наводи само један

¹³⁾ За то види и S. Smirnov: *L'église de la Mère-de-Dieu de Hvosno у Шаринару*, књ. X—XI (1935—1936), на стр. 53, и ту наведене: *Codex diplomat.* II, 239; И. Руварац, Вукан у Годишњици X.

текст (172) позивног писма тога, али би то могао бити и извод из два посебно послата писма од оба брата. Стефан наводи, наравно, само своје писмо, с којим се текст у Савину наводу баш и не слаже истичући нарочито страх од страних „језика“, који се можда истицао и у писму Вуканову; па, даље, Стефан, видно љут на Вукана и око 1215 г. још кад је писао Житије св. Симеона, не спомиње брата ни као учесника у прихвату и преносу.

Доментијан иде само за Стефаном, Теодосије за Доментијаном, тако да се и у њиховим описима преноса, баш и на местима где се каже да су ту учествовали синове его (Дом. 194, одн. 103) или синове и синовъ синове (Теод. 84), види да се мисли на два само брата, на Саву и Стефана и његове синове (Радослав само можда, као дечко?). И у питању преноса Симеонових моштију са Свете Горе у Рашку, Сава се истиче као најверодостојнији извор. У толико прешто он повод том преносу и не налази у завету очевом као Дом. (стр. 175. онд. 80), ни у потреби просвећења отачаства као Стефан (стр. 43), него у чињеници једној, осведочено стварној, много мање похвалној а много више разумљивој, у страху од метежа око Свете Горе, у којој је Хиландар као најближи копну у највећој мери и био изложен опасности да буде нападнут и пљачкан.

О мироточењу Симеонову у Хиландару Сава не само што не прича ништа него не чини у биографији очевој, писаној у Студеници на осам година најмање по смрти Симеоновој, никакве ни алузије на то мироточење. То не чини ни у Типику хиландарском, ни у глави 35 где су прописи о прослављању „памети“ Симеонове (стр. 124), ни у преради његовој за Студеницу. То не чини ни у Похвали Симеону, у преради писаној у Студеници по преносу, коју је, биће целу, унео доцније Доментијан у Житије св. Симеона, допунивши је и прерадивши (стр. 29/41)¹⁴).

Тек у *Служби преподобнога оца нашега Симеона Новог Српскога*, писаној још несумњивије у Студеници после пре-

¹⁴) СКАк. Глас CLXI: Ко је саставио Похвалу св. Сим., сачувану у Дом. Ж. св. Сим.

носа, Сава у стихирама помиње и мироточење Симеонових моштију. На овим местима:

1) у стихири 3 (стр. 176): и всели се въ Гороу Светоую, отьноудоу же помошь приємъ, истачае ти рака миро благодѣти веселеште твоѣ сыны тебѣ прѣдстоѣщихъ;

2) у ст. 5 (179): и въ Светоу Гороу шѣствовавъ свето-моу доухоу бывъ причестъникъ, тѣмъ и чюдотворецъ яви се, миро истачають рака моштеи твоихъ;

3) у ст. 19 (179): како божи оугодникъ истиньныи, истачаетъ моштеи твоихъ рака миро благодати;

4) у ст. 40 (183): по кончинѣ благодатию божиею рака моштеи твоихъ излива ть (муро) чюдесное;

5) у ст. 45 (184): дньсь цркви твоѧ почитають житиѣ твое и приносиѣ ти весело пѣниѣ, съвькоупляюшти доухов-наѧ твоѧ чеда, радостно славешта те, благооуханно благодатно твоѧ рака... (муро?)... испоуштаеть;

6) у ст. 49 (186): и светаѧ рака моштеи твоихъ миро благооуханиѧ (истачають?).

Ни на једном месту Сава не каже да се то мироточење врши у Хиландару. На то би највише још могао упућивати навод под бр. 4), док наводи под 1) и 5) директно упућују на Студеницу; уосталом, на њу упућују и сви наводи уопште, и онај под 4), употребом презентних облика: истачаю, истачають, истачають, изливають, испоуштають, као и истцањем раке *моштеи твоихъ* т.ј. једне раке, и то оне у којој се налазиле мошти тада кад је Служба писана, а то је само она у Студеници, не она тада већ празна, бивша, у Хиландару.

Према свему, види се да Сава не зна за мироточење Симеоново у Хиландару. Пошто за њега не зна ни Стефан, коме би као писцу хагиографије очеве баш такав догађај најбоље послужио за прославу свечеву те га стога не би имао разлога прећуткивати као на пр. учешће Вуканово у преносу, — најприроднији би закључак био: да тога мироточења Симеонова у Хиландару ни г. 1201, како кажу хиландарски монаси Доментијан и Теодосије, ни доцније до преноса (1208) није ни било. Прича о томе у Хиландару само је део хиландарске легенде о Симеону, која се заметала још

одмах по сирти му. Овај се део раззио доцније, накнадно, после преноса у Студеницу, ради истицања престижа Свете Горе и Хиландара („вастока“) над Рашком и Студеницом („западом“), а свакако и под утицајем наласка *целога тела са свима костима нескрушеним* при откопу г. 1208 (Списи св. Саве, стр. 172) и, нарочито и под утицајем и Савина признања у Служби (стр. 176) да се мироточење у Студеници вршило помошћу отъноудоу, из Свете Горе.

У вези са мироточењем Симеоновим као главним поводом проглашењу његову за свеца, отпало би у легенду хиландарску и само то проглашење Симеоново за свеца од Сабора светогорских отаца у години 1201 у Хиландару, па, с тим у вези опет, и благослов тога Сабора Сави да му саставља каноне и опише живот и чудеса (ово последње, према досада познатим рукописама, Сава није никад ни учинио), као и посредни благослов Савин ученицима за такав даљи рад, *тада*.

Б. Сви се пак хагиографи Симеонови, и Сава као писац основне Службе св. Симеону, слажу углавном о мироточењу његову у Студеници после преноса, који такође сви (и Стефан, можда, на стр. 44, по ставу: Благословен јеси, Господе Боже отаца наших, Авраамов, Исаков, *Јаковљев...*) пореде с преносом тела Јаковљева из Египта (Сава, 173; Дом. 194 одн. 103; Теод. 84), називајући тим поводом, према првом или старом Израилу, народ наш *Вѣторыи* (Дом. стр. 103) или *Новыи* (Теод. стр. 74) *Исраиль*.

1) О том мироточењу прича *Стефан* просто, као о *првом* чуду (стр. 45, а у рукопису париском на л. 226 β, по мом препису) овако: Минов'шоу же врѣмени малоу до дне прѣставлѣниа светаго, и събрахом' се в'си твореште праздниѣк ошѣставиа юго... и источии рака юго муро чюд'ноу и благооуханноу и цѣлениѣ творе болештимъ и страстемъ различнымъ и просто решти и бѣсныѣ доухы прогоне, и не тѣчию юдиноу нъ и по в'се часе искипѣваѣ неизречен'ноу и прѣслав'ноу миро своѣмоу отъчѣствоу. Прича шаблонским стилем служба и похвала светачких. Ничим пак не наводи на мисао да он зна што и о којем ранијем мироточењу, у Хиландару.

2) *Доментијан*, преносећи у Ж. св. Сим. (стр. 103/111) текст свој из Ж. св. Саве (195/200), шири га и стилским украсима и новим подацима, узетим из Стефана (44/46). По Доментијану, Сава се непрестано моли Христу да *здѣ пакы* прослави Симеона, и кад је служио службу о годишњици смрти његове (13 фебруара 1209) источи рака светааго миро прѣблагооуханѣноу, чюдесна исцѣлѣниа творешти въсѣмъ болештиимъ страстьми различьными, и просто решти бѣсы изгонешти, и въсѣмъ здравіе подаюшти, и не тѣчию ѣдиною нѣ отъ того дѣне по въсе дни и часы и до селѣ искипѣваѣ прѣчюдѣноу миро чедомъ своѣго отъчѣства (197 одн. 106), како се види по Стефану у оба списка. Даље, Сава говори беседу, дужу у Ж. св. Сим. (107/110 према 198/200), с оваким ставом нешто претеране похвале (108), које у Ж. св. Саве нема: отѣцъ нашъ сии светии ни древьныхъ пророкъ мѣньшии ѣстъ, ни послѣдѣннихъ апостольхоудъшии быстъ, нѣ въсѣмъ равѣночѣстѣнъ благодѣтию светаго доуха, што би упућивало можда и на Похвалу св. Симеону (стр. 35/36 и 38 у Дом. Ж. св. Сим.), на коју би, ето, и Доменијан указивао као Савину, али и на Стефаново Житије (стр. 54 и 55); затим умастивши се сви миром и примивши благослов од Саве, разиђоше се.

Интересантно је да Доментијан не спомиње великога жупана Стефана као присутника том мироточењу, о ком прича по његову спису, подразумевајући га можда под вѣса чѣда светааго. У Жит. св. Сим. додаје још текста, у коме као да се осећа траг и Савином из Службе св. Сим. (стих. 3, стр. 176): прѣблагооуханѣноу миро изливаѣ и весѣлѣаше сыны своѣ (Жит. св. Симеона, 110), ако то, због употребе плуралног облика (сыны своѣ) место дуалнога (сыны своа) како би приликовало стварном броју рођених синова Симеонових, и с Вуканом, не би била тако уопштена фраза стихирска без специјалнога значења *синова* само „рођених“ него, као и *чѣда*, свих и духовних само, фраза која је ушла и у Савину Службу св. Симеону и у Дом. Ж. св. Сим. самостално. У Ж. св. Сим. Доментијан ту додаје још: не тѣкмо бо ѣдино отъчѣство светаго цѣлѣбы приѣмаше, нѣ и отъ вѣстока до запада, рекше отъ Светыѣ

Горы и до Западнаго (Јадранскога) Мора, идѣже само то отъчство светаго, и отъ всѣхъ тѣхъ странъ приходештеи цѣлѣниа възимаахоу (110), па даље кратким изводним поменом *другог* чуда Симеонова у Студеници (исцељење беснога) и *трећег* (исцељење раслабљенога у врећи) завршује ту причу, све по Стефану (45/46).

3) *Теодосије* (84/93) прича одушевљеније и детаљније о том мироточењу у Студеници, и видно истиче присутност Стефанову и оних изредних мужева из Хиландара, прилагођујући овај опис свом ранијем и Доментијановом о мироточењу у Хиландару, нарочито на стр. 87 где Стефан, исто као раније прота светогорски (стр 72), пристрашњъ (оужасњъ) и въкоупѣ оудивљенъ бывъ въпіе (зваше): Господи помилуй! — Ево шта углавном он прича: О годишњици Симеонове смрти по преносу (13 фебруара 120?) Стефан са свима благодарницима дође у Студеницу; Сава, као и до тада увек, на вечерњи уочи празника моли Христа да пошље прѣсветыи доухъ и обнови мошти раба твоего, отъца моего, да јакоже на вѣстоцѣ въ Светѣи Горѣ, въ земли тоуждеи, и здѣ пакы на западѣ въ земли отъчства прослави свеца (85), да и сѣи иже съ мною пришьдѣшеи вѣсточьныи (Светогорци) познають јако и мы соушти на западѣ вѣрныи твои рабы ѣсмы; затим над гробом Симеоновим ноћу моли свеца да обрадује све њих који су людіе твои и дѣти твое еже ти естъ даль Богъ... муроизлитіемъ (86); после јутрење, док Сава усамљен у олтару почиње службу за своего отъца, одједном црква недооумѣннымъ благооуханіемъ испльнѣши се... и се! пакы јакоже прѣвѣ въ Светѣи Горѣ бысть шоумъ јако доуха врѣнѣмъ... и мраморьныи гробъ јако водами многыими муромъ испльнаемъ и шоумешть муроврѣнѣм, те се Стефан и они ближе гробу уплаше и завапију: Господи помилуй! и сви навале да виде, сви се гласно диве, плачу, да се и Сава у олтару расплака (87), те најзад мора да запрети и самодршцу брату и бољарима да ућуте; па и стѣнописаніа Симеонова у цркви и у трапезарији на оутѣшеніе чедомъ его и людемъ его, Новомоу Израилю... (Бог) отъ соухаго вара муропрозебательна сътвори; свршивши службу у олтару Сава излази у цркву, на гроб свечев, и помазује миром себе, Стефана, па

Светогорце, затим студеничке монахе, и бољаре (88); сви црпу миро и разносе те освећују домове, лече се; Сава говори беседу похвалну о Симеону, друкчију, простију и лепшу од оне у Доментијановим списима, с неколиким згоднијим контрастним периодима (јуче — данас) и више везану за виђени догађај (92). Променом оне Доментијанове Теодосије и за његову и своју беседу показује колико мало могу имати директне везе са Савином, само изговореном, импровизираном тада.

За ово мироточење Симеоново у Студеници на дан 13 фебруара 1209 имамо у главном сведочанство Стефаново, који га уопште обележава као *прво* чудо свечево. Доментијан иде и текстуално за њим као и Теодосије опет за њим допуњујући и прерађујући и — није безначајно — истичући и „запад“ Нови Израилъ поред „востока“ и Свете Горе, чак и мимо њих. Савино пак сведочанство у Служби није временски јасно обележено, а онај први помен у стихири 3 (стр. 176) с истицањем помоћи одноуд, из Свете Горе, свакако се неће тицати овога мироточења у г. 1209, кад је био присутан и Сава, чијим се утицајним молитвама све то и врши, него некога познијега када он није био у Рашкој и Студеници, онога трећега по Доментијану и Теодосију.

В. Али пре тога, по Дом. и Теод. трећега мироточења, другога по њима у Студеници, а на које је Сава утицао молбом свецу чак из Свете Горе (између 1217 и 1219), помиње *Стефан*, сам, једно необичније мироточење још за боравка Савина у Рашкој а у време напада краља Андрије II у години 1216¹⁵⁾. Стефан (стр. 59) прича како је у страху од непријатеља припао раци свечевој с молбом за помоћ, и абије въ тѣхъ час скоримъ њего посѣштениємъ, приспѣ доухъ светый и исплѣни се масти благовоныиѣ в'са цр'ковъ, и излиа се благооухан'ноѣ муро, не ѡкоже все дѣни изливаѣт' се нѣ ѡкоже полити се всѣи цр'кви и изнемошти слоужештимъ оу светаго гроба чрѣплюштимъ светоѣ муро; и из написан'наго образа светаго иже на стѣнѣ црковнѣи истече прѣчоудѣнаа рѣка, ѡко дивити се всѣмъ зрештимъ и глаголати:

¹⁵⁾ Ст. Станојевић, СКАк. Глас. CLXI, стр. 130.

О предив'не, како и соухы камикъ обогатилъ юси светымъ си доухомъ и пришьствижемъ твоимъ потачають рѣкоу исцѣлениа, ююже мажоуште се недуж'нии исцѣлняютъ се отъ раз'личныхъ недоугъ своихъ, благодать въздаюште Богоу дав'шоумоу ти силоу! (л. 240 β /241 α). — Даљим причањем о догађајима из 1216 године Стефан и завршује свој спис, те нема ни прилике да прича и о ком даљем мироточењу.

Г. То последне познато мироточење Симеоново у Студеници, за време отсуства Савина из ње и Рашке и боравка у Светој Гори (од 1217 до 1219), описују с нарочитим истицањем Светогорци и Хиландарци, Доментијан и Теодосије, докле Сава само алудира, можда, на њега у често спомињаној стихирѣ 3 у Служби.

1) *Доментијан* прича о њему опширније у Ж. св. Симеона (стр. 111/116). Причом о њему и завршује та спис. По причи у Ж. св. Саве (стр. 214/217) стављеној пре приче о одласку Савину „на восток“ (у Никеју) а после напомене (стр. 111 одн. 214) како је Стефан многимъ молѣнијемъ звао Саву да се врати у Рашку, то би се мироточење могло ставити у годину 1218.

Доментијан у главном каже: Кад се Сава, најдаље у лето г. 1217¹⁶⁾ уклонио у Свету Гору због неспоразума са Стефаном (поречениу бывшоу междоу любовьнымъ братома — по Ж. св. Сим., 111—, односно: и не хотевшоу братоу — Стефану — и не вољю — по Ж. св. С., 213), Стефан га чешће звао да се врати, али он не хте не могы разлоучити се богоносныхъ соупроугъ, светогорскихъ монаха; Стефан му пише како св. Симеон отъврати лице своје отъ насъ... и благооуханааго мира источникъ прѣста... да или не соуштоу юмоу (Симеону) zde съ нами, да или отиде пакы съ тобою... стога га моли: прииди къ намъ, да некли бы владика нашъ оутробоу затвореноую отъврзълъ; Сава и тада не послуша, али место себе посла јединого отъ оученикъ своихъ попа (јеромонаха) Иларию (доцније епископа) написавъ посланије чюдотворьцоу, живомоу и по съмрѣти (стр. 112/113, одн. 215). У Ж. св. Сим. (113/114) Доментијан саопштава и текст

¹⁶⁾ Ст. Станојевић, СКАк. Глас. CLXI, стр. 129.

тога Савиног писма Симеону, којег у ранијем Ж. св. Саве не наводи. У том писму, с малим пребацивањем али и праштањем, каже Сава, поред осталог: аште кѣто тамо (у Рашкој, Стефан) не створиљ ѣсть волѣ твоѣ и моѣ, по глаголоу Господню: Азѣ и отѣцѣ ѣдино ѣсѣ, да ѣко ѣсѣ рекљѣ светѣни твоѣи: ѣкоже онѣ (Стефан) не послоуша мене, и ты такожде не послушаи молешта се тебѣ; нѣ доселѣ досѣта наказаниа боуди!... по глаголу моѣмоу: миро излѣи богатьно на чеда твоѣа и да оумаствѣше се... познають свою немошть и благодѣть дарованую намѣ отъ Господа. Јер Сава, сынѣ рожденьи бысть отѣцоу доуховныйи отѣцѣ... семоу богоносномуу повелителю (Сава) живоуштоу въ Светѣи Горѣ а послоушателю (Симеон) въ сръбьскои земли (114 одн. 215). Иларије прича Стефану о Сави и писму његову за Симеона, те Стефан и сам поѣ с њим у Студеницу, где после вечерѣ, обноѣног стоѣања и јутрење и службе, Иларије над гробом Симеоновим прочита писмо Савино, те светѣи Симеонѣ въ незаапоу нѣ отъ коудоу ѣко сѣ тѣмѣде словомѣ приспѣвѣ... въса чеда своѣа оумасти миром благоуханиа... и тако се Стефан увери ѣко больше Богѣ любитѣ ѣдиног праведьника и послоушаѣтъ ѣго паче всего мира грѣшньныхъ (116 одн. 217).

2) *Теодосије* прича још опширније о том (стр. 117/125) по хиландарској легенди како ју је нотирао Доментијан, с истицањем престижа Свете Горе са Савом у њој према Рашкој са Стефаном, па и са Симеоном ако и свецем; али се у Теодосија јаче запажа и љубав према Рашкој и нарочита наклоност Стефану. Он и не спомиње неспоразум међу браћом него одлазак Савин у Свету Гору тумачи неодољивом носталгијом његовом за сладостима пустињског житија; при одласку га је чак Стефан са благородницима испратио до предѣлѣ грѣчскѣ земли (117); Сава је обећао да ће се вратити, али на многе позиве брата не идѣаше, оунше соудивѣ брата нежели Бога опечалити; а кад и светое муро всѣми истоки затвори се (118), Стефан пише опширније писмо, друкчије него Доментијаново, и јасније, и лепше, и осећајније (119); Сава онда пише Симеону ѣко кѣ живоу

иже и по смърти неоумръшоу писмо, опет друкчије него у Доментијана, топлије, без оштрине у пребацивању, с истицањем Савиних заслуга за Симеоново прослављање као и Симеонове послушности према Сави, али без оноликог истицања престижа Свете Горе над Рашком; пише и брату Стефану засебно оутѣшноу братски писмо и оба шаље по јеромонаху Иларију, с напоменом да писмо за Симеона ником не даје ни раније чита, одредивши му и дан кад ће га над гробом прочитати (120); док је Стефан читао Савино писмо упућено њему езероводно слъзми очи его испљнахоу се, те каже Иларију да ће и он с њим до Студенице; ту Стефан, исто као иноци, отстоја свеноћно, тако да се и пустињик светогорски дивио бдењу његову, слъзамъ же и оумилењю самодръжца миранина, те каже: Не толико азъ въ поустыни поштеніемъ елико съ въ мироу воинствоуе притежа оумилење (121). Ту се Теодосије, иако и сам Светогорац, толико занесе оушевљењем за Стефана да, прелазећи у ритмован и сликован слог стихирски, пише праву похвалу¹⁷⁾, којом прекида причање, па кад то и сам примети (стр. 122) он се извињава: Нъ еже нынѣ Стефану вѣнѣце похвалами

¹⁷⁾ Стихови су слободни, мешовити, састављени из ритмованих одељака, обележених и сликовима. Они, на стр. 121/122, гласе:

Се бо и простъ властелинь (7) и еже къ мироу тѣчию (8)

Стефанъ познаваше се (7)

множае паче къ Богоу (7) или чловѣкомъ въ всакихъ (8)

богопохвалѣнь обрѣташе се (10):

въ воинствѣ искоусѣнь (7) и моужествомъ оудивлѣнь (7)

егда же бо и на трапезѣ прѣдъсѣдѣше (12)

тумъпани и гоусьлами (7) иако обычаи самодръжцемъ (8/10)

благородныхъ веселѣше (8);

егда же ли пакы на молитвѣ (10) или въ цркви емоу предъстѣ (10),

многимъ оумилѣниѣмъ (7) и громогласнымъ плачемъ (7)

землю оукраплѣше (6);

правдою же и истиною (8/9) свѣтло оукрашенъ (5),

любовию же нишѣихъ (7) боголюбѣць и зѣло изешѣнь (10);

бѣше же и много (6) писаниѣмъ питателъ (7)

и симъ довольнѣ разоумѣнь (8) и хоудогъ сказателъ (6)...

съплѣтати не лѣтъ естъ, въ прѣднѣаа слово да происходить, и враћа се на ствар. — На служби над гробом Симеоновим Иларије чита Савину посланицу оцу, и миро потече њако и не оуспѣти въ чѣстныѣ съсоуди сие събрати, и не само из гроба него и отъ въображеней прѣподобнааго идѣже бѣхоу написана; сви се диве, Стефан въсприѣмъ слово глаголютъ читаву беседу, кајања и дивлѣња пуну: Где бо чловѣча юства оуставъ оустави се — живымъ къ мрѣтвымъ писати! (123), умећући и речи којима завршује Доментијан своје Житије св. Симеона (116): да разоумѣмъ њако больше любить Богъ юдиноаго праведника и послушають его паче многихъ мира грѣшникъ (124); по Иларију шаље Стефин Сави много злата и дарова па въдаеть и стѣклѣницуу новоизлѣаннаго мура (125).

И оваквим навођењем друкчијих текстова у писмима и говорима и беседама, па слободним преудешавањем и допуњавањем и ових и свега осталогa позајмљенога текста уопште, у Теодосија од Доментијана, у овога од Стефана а у њега од Саве, вероватнога првога, и писменога, известioca његова, показује се јасно: колико је њима, књижевницима хагиографима, мало било стало до веродостојности њихова казивања, и кад га хоће да утврде својим „документима“. Свима је њима главни и једини извор усмена легенда коју „улепшавају“ према својим хагиографским шаблонима. Стварнијих података, којима бисмо се смели и послужити поузданије, налазимо тек у Саве, књижевника усамљенога по видном осећању дужности правога хроничара, који бележи неки пут и године и дане и часове и који, као учесник и очевидац догађаја, даје описе који би реалистичношћу својом изненађивали и данас, с обзиром на друштвени положај и религиозно васпитање писца као и на деликатну природу и значај предмета.

Стога се у расветљавању овога питања о светаштву Симеонову на првом месту, за основу, могу узети подаци које нам даје Сава, по признању и свих осталих, главни учесник у формирању Симеона у свеца. Уколико се подаци осталих биографа Симеонових не слажу са Савиним, утолико се показују мање поуздани, засновани само на легенди, хи

ландарској и рашкој, и јаче прилагођени књишким хагиографским шаблонима, па и више инспирисани локалним интересима и тежњама самохвалним.

Према свему томе, како је већ истакнуто једном, излазило би да:

1) није било у Хиландару, ни године 1201, ни доцније до преноса Симеонових мошти, до 1208, мироточења Симеонова, јавног;

2) није у Хиландару и Светој Гори Симеон проглашен за свеца, нити Сава, ту, благословљен од Сабора светогорских отаца да књижевно прослављање Симеона, тада; него је

3) све то могло бити тек после преноса Симеонова у Студеницу, после 19 фебруара 1208.

IV

1) Када је то у Рашкој, у земљи отачаства својега, мироточац и отачаствољубац Симеон Нови Српски проглашен за свеца, с непосредним поводом у мироточењима што су се дешавала у Студеници г. 1209, 1216 и 1218? То нам најпоузданије може показати основна *Служба св. Симеону*, у којој га и Сава, главни и најпоузданији сведок његова посвећења, третира као свеца.

У *Саписима св. Саве* (СКАк. Зборник за ист., јез. и књиж., I одељ., књ. XVII, стр. 176/186) проф. В Ђоровић издао ју је на основу текста објављенога од М. Милојевића у Гласнику СУДр. XXXII с факсимилима од два листа пергаментског рукописа из 13 века (обележје: *М*), с поређењима под текстом из два софијска рукописа 17 в.: Народне библиотеке (обел.: *Ш*) под бр. 141, и Синодалне библиотеке (обел.: *С*) под бр. 89.

Рукописи *Ш* и *С* слажу се међу собом толико (само у *Ш* недостају строфе 31, 38, 43 које има *С*, а у овом је негде друкчији ред строфа: *М* 11 у *Ш* 8 а у *С* 15; *М* 38 у *С* 43; *М* 43 у *С* на крају; или су разлике смо у појединим речима) да се види како потичу од једнога извода, краћега од *М*. Поред неких, обично богородичних и мученичких стихира које су или само обележене зачелом или изостале, и у стихирима

Симеону често је текст у *Ш* и *С* краћи а неких стихира његових (из *М*) и нема (1, 2, 3, 5, 13, 24, 32 икос, 35, 48). Ту се поставља питање: да ли извод за *Ш* и *С* претставља скраћење текста *М*, или, обрнуто, *М* претставља проширење извода за *Ш* и *С*? Према познатом обичају наших средњевековних књижевника прерађивача, биће вероватније друго, и без обзира на то што се проф. Ђоровић више пута, оправдано, за поправке у преписивањем старијем тексту *М* користио текстом преписивањем познијих *Ш* и *С*. Вероватно је да у изводном тексту софијских рукописа *Ш* и *С* имамо обраду Савине Службе св. Симеону старију од оне познате нам у *М*.

За ову је проф. Ђоровић несумњиво утврдио у Предговору Списима св. Саве, нарочито на стр XXIII, да ју је Сава саставио за Студеницу, после преноса Симеонових моштију (г. 1208), те и у Студеници. Па да ли извод за *Ш* и *С* не претставља можда ону првобитну Савину Службу св. Симеону, коју проф. П. Поповић у прегледу *О књижевном делу св. Саве* у Братству XXVIII (стр. 41) претпоставља за Хиландар, написану „одмах по налогу Сабора светогорских отаца, још док је Сава био у Св. Гори“ а с којом би ова у *М* била „може бити у основи иста, само прекројена, раширена, за прилике у Србији?“ Не. То је увидео и проф. Поповић, који је рукописе *Ш* и *С* први и прегледао у Софији, јер за ону претпостављену за Хиландар каже да је не знамо. И, заиста, нема у стихирама њихова извода ничега што би указивало искључиво на Хиландар, а међутим, иако у *Ш* и *С* недостају баш нека места која највише упућују на Студеницу (на пр. цела строфа 3 у *М* са ставом: въ Светоую Гору, одноудоу же помошь приѣмъ, истачаѣ ти рака миро веселешти твоѣ сыны тебѣ прѣдъстоѣште, исто још и у строфи 45*М*/31*Ш*, баш кад би се и ови сыны због плуралнога *твоѣ* место дуалнога *твоѣа*, узели као „хагиографска фраза“), и сав остали текст, стилизацијом својом (презентним облицима *истачаѣ*, *истакаѣшь* и др. увек само с обзиром на једну раку; обзирање увек на стадо своѣ које Симеон избавља отъ напасти — строфа 7*М*/5*Ш*, па 23*М*/17*Ш*, 27*М*/19*Ш*, 28*М*/20*Ш* и др.) упућује искључиво на отъчество светааго,

на Рашку, на Студеницу, а ње се једино може још тицати и строфа 46М/32Ш: *Въпиють ти... великаа лавра, селителна те и жиждителна и отъчъстволубьца прѣдлагаюшти* (стр. 185). Строфа пак 23М/17Ш, у којој се видно алудира на догађаје после преноса, на напасти различних што их зъмыи неприазньныи въздвиже на стадо твоје, свакако на нападе Борила и Филандра, Стреза, Михаила Драчког и Андрије II — могла је и бити састављена само после преноса Симеонова у Студеницу. На то време и место могла би се односити и фраза у строфи 50М/1Ш, где се каже (пошто: *въ Гороу Светоую въниде и ту благодати насиштивъ се...*) свѣтильникъ своѣи земли яви се (преносом). Колико је пак Сави, и при састављању прве редакције Службе св. Симеону у изводу за Ш и С, Света Гора била и по месту и по времену удаљена, онако као и при удешавању оне друге (М), најлепше илуструје строфа 4М/2Ш, где се каже: *оставивъ съврѣсть и чеда и все земльнѣе, изышьдѣ* (у Ш: *и шьдѣ*) *въ Гороу Светоую съ ангели Богоу слоужиши* (у Ш: *слоужааше*). У Служби, писаној у Светој Гори и за Хиландар, свакако би глагол гласио: *пришьдѣ* и било би само *слоужиши*, како је тек у познијем М прилагођено вероватно осталим презентним облицима, датим с обзиром на Студеницу, уместо ранијега и оправданијега *слоужааше* у Ш, датога с помишљу и на Свету Гору и на Хиландар, специјално на смрт Симеонову. А ову Сава у Служби *свеца* Симеона даје у концепцији почетне хиландарске легенде, коју у Животу *ктитора* Симеона (стр. 170) спомиње само као тумачење хиландарских монаха, не и своје.

Према томе, Сава је обе познате нам редакције Службе св. Симеону, и прву у Ш и С и другу у М, састављао за Студеницу, после преноса моштију Симеонових (1208), у Студеници. Кад? Према више пута већ навођеној строфи 3 саставом *въсели се въ Светою Гороу, отъноудѣ же помоштѣ приѣмъ, истачаѣ ти рака миро* (стр. 176), у којој је најприродније видети алузију на треће мироточење у Студеници г. 1218 — друга редакција Савине Службе (М) није могла бити савршена пре те 1218 г., односно пре 1219 г. кад се Сава вратио у Студеницу, као архиепископ. Ако би пак,

осем те строфе 3, које и нема у првој редакцији, остали део друге редакције био удешаван и пре одласка Савина из Рашке (1216/1217), то би према строфи 23М/17Ш, где се спомињу напасти различних на стадо твоје с вероватном алузијом на нападе Борила и Стреза (1214), Михаила Драчкога (1215), баш ако не и Андрије II (1216), излазило да друга редакција није могла ни бити удешена пре 1215, јер се у поменутој строфе 23М, али не и у 17Ш, каже даље како светац ороужиємъ крѣстнымъ и молитвою си оумрѣши (напастника) и миръ ти отъчѣствоу испроси (стр. 180), а то се може односити само на Стреза и Михаила Драчког. Тако би се постајање те друге редакције Савине Службе св. Симеону (М) морало сузити на размак 1216—1219, с обзиром и на боравак Савин у Студеници, схватајући наравно то редиговање раније краће Службе као посао рађен, не крпарећи у више наврата него дат у једном потезу, највероватније руком већ освећенога архиепископа, у пуном замаху реформаторском, који се осећа у раду св. Саве од г. 1219.

Та иста строфа 23М/17Ш ранијом стилизацијом својом у првој редакцији (Ш и С), тиме што у њој нема речи оумрѣши с вероватном алузијом на смрт Стреза (1214) и Михаила Драчког (1215), показивала би да је прва редакција Савине Службе св. Симеону била састављена пре тих година, у размаку од 1208 до 1213. Утолико пре што у њој нема ни оне строфе 3. Та би дакле ранија Савина Служба св. Симеону била временом ближа, савремена Стеванову Житију св. Симеона, делу писаном у више наврата од г. 1209 до 1216, у којој је години најраније могао бити похвалски већ завршеном дѣлу дописан онај додатак о другом мироточењу у Студеници и нападу Андрије II (1216).

Млађа је пак Служба и у првој редакцији (Ш и С) од Савина Житија ктитора Симеона у Типику студеничком, које је, према томе што се у њему уопште и не говори о мироточењу, ни оном у Студеници 13 фебруара 1209, писано свакако још у г. 1208, одмах по преносу, као први књижевни посао у низу што га је велики реформатор и заснивач Светосавске цркве предузео на правом терену свога јавног рада, у земљи отачаства својега, за Нови Израиљ.

Па је Савина Служба св. Симеону млађа и од његове Похвале Симеону¹⁸⁾. Њу је, као прераду руске Похвале кагану Владимиру од кијевскога митрополита Илариона, пошто у њој не говори ни о мироточењу па ни о преносу Симеонову, могао Сава не само преписати из Иларионових списа — а њима се служио, по наводу Доментијанову (стр. 291) и у беседама својим¹⁹⁾ — још у Св. Гори, у ман. Пантелејмону или Ватопеду, деведесетих година 12 века, него је ту и прездесити за Симеона. Као похвала, она се и у Хиландару још могла читати о годишњим „паметима“ ктитора хиландарскога у некој ранијој, основној, краћој, првој обради, друкчије стилизованој од оне познате нам по уносу у Доментијаново Житије св. Симеона (стр. 29/41). Али, рачунајући и само по другој преради Савиној, извршеној несумњиво у Студеници²⁰⁾, ова Похвала била је свакако удешена пре Савине Службе св. Симеону²¹⁾, за прву још ту светковану годишњицу смрти му, за 13 фебруар 1209 г., а то ће рећи: најмање годину дана пре прве редакције Савине Службе св. Симеону. Препис те друге студеничке прераде Похвале Симеону могао је почетком шесетих година 13 века бити послан с осталом потребном му „грађом“ из Рашке Доментијану у Хиландар, уз онај „нарок“ да састави „књижевније“ Житије св. Симеона, па ју је он и унео у ново дело не само простим преписом него и престилизовао и докрашавао и допуњавао.

С обзиром и на: 1) мироточење, поуздано утврђено за Студеницу на дан 13 фебруара 1209; 2) на појаву Савине Службе св. Симеону (прва редакција 1209—1213, друга 1215/1219); 3) на појаву Стефанова Житија и жизни св. Симеона (1209—1215), као на два неопходна дѣла *свешачког* прослављања Симеонова, оба писана за Студеницу, после преноса Симеонових моштеју у Рашку; а 4) без обзира и на

¹⁸⁾ Глас СКАк. CLXI: Ко је саставио Похвалу св. Симеону, сачувану у Доментијанову Житију св. Сим стр. 139/181.

¹⁹⁾ М. П. П(етровск)ій: Иларіонъ митрополитъ Кіевскій итд. у Извѣст. Отд. рус. яз. и слов. ИАН., г. 1908, т. XIII, кн. 4, стр. 125.

²⁰⁾ Глас СКАк. CLXI, стр. 172/73.

²¹⁾ Исто, стр. 174.

Савину Похвалу Симеону, познату нам само по уносу Доментијанову у његово Житије св. Симеона (г. 1264) а по другој преради, студеничкој, јер похвалу, „надгробно слово“ за годишњу памет, па и пролог, у обиму бар оног биографског нацрта као у уводној глави Хиландарском типiku (Списи св. Саве стр. 26/29), могао је Симеон имати и у Хиландару и као ктитор само, па и више разних као доцније на пр. кнез Лазар²²⁾ утврдило би се још боље оно што је речено на крају одељка III у тачци 3, т. ј. да је Симеон проглашен за свеца и озваничен, канонисан, после преноса из Хиландара, у земљи отачаства својега, у Рашкој, трудом синова својих, Стефана и, нарочито, Саве, у чији је плач реформовања, управо заснивања и утврђивања Светосавског православља за државну веру, као прва и основна тачка улазило: добивање свеца заштитника народу и држави, дому народном, свеца отачаствољупца, онаквог типа каквог је био св. Димитрије у Солуну за Солун, те, у вези и с даљим детаљима узетог шаблона, и миротопча и чудотворца. Његове мошти мироточењем и чудотворством — то су Симеонови синови, Сава нарочито, добро знали — задовољаваће побожне жудње, његовим и њиховим трудом управо тек и похришћаненог у основи још доста паганскога „стада“ с онако снажно израженим култом предака-заштитника, какав се у народа нашега запажа и данас још а који је у почетку 13 века био много изразитији.

Или, обрнуто: да је Симеон бео проглашен, и озваничен, канонисан за свеца још у Св. Гори, у Хиландуру г. 1201, како кажу светогорски монаси Доментијан и Теодосије, зашто би Сава и Стефан чекали неких скоро десет година да га јавно прославе као свеца *житијем* и *службом* светачком? Да ли бисмо смели, за љубав хиландарске легенде, претпостављати да су за свеца Симеона постојали непознати нам прославни списи, Служба и Житије светачко (Савино?), списи старији од једино познатих нам, студеничких, Савиног и Стефановог, па да су се можда и ти списи изгубили, сасвим? Простије нам се чини рачунати само с оним што се и очу-

²²⁾ Види ноту на стр. 155 у Гласу СКАк. CLXI.

вало и стоји нам на располагању, с једном свакако оправда-
нијом претпоставком: да онога што нема није вероватно
ни било.

2) Будући светац, оглашен али још не проглашен, канонисан, и док не стекне *своју* прославну службу и житије светачко, слави се о годишњицама своје смрти, о „паметима успења“, које се стога и бележе нарочито. Ти прославни помени о памети његовој, обавезни у задужбинама којима је ктитор главни па и у онима у којима му је памет записана с већим прилогом, прикључују се служби главнога свеца тога дана, или тога месеца само, ако би „паметовани“ имао с тим свецем неке нарочите сличности, исто име пре свега.

Ти приметни облици и специјалнога прослављања богоугоднога, блаженога и преподобнога ктитора и оца у општој прописној служби за парастосе, годишње помене, „памети“, панихиде, били су свакако: *похвално слово* и *синаксарско кратко житије*, као данашња посмртна беседа, а говорени су односно читани као необавезни, променљиви умети на подесном за то месту у служби. Доцније, уколико би култ богоугодника и нарочито гроба му ојачао у душама његова „стада“, рођене и духовне деце („чеда“, „синова“), уметала би се и у појање која *стихира*, удешена попут правих светачких и прикључивала стихирама у Служби свеца или светаца дана тога у који пада „памет“ његова. Том почетном прикључивању „паметованог“ правом свецу, том посредном оглашавању и њега за нареченога бар „свеца“, могло је затим следовати ближе још прикључивање и истоименом главном свецу истог месеца, ако би овај типом својим боље од дневнога одговарао типу светачком, коме би побожни поклоници „паметованог“, нареченога „свеца“, желели да га прикључе с обзиром на подвиге његове за живота и по смрти.

Позната су два примерна случаја припремног прикључивања наших *нових* светаца старима. У СКАк. Споменику III од Љ. Стојановића објављена је Служба св. Сави, вероватно најстарија за „памет“ смрти (14 јануара)²³). Међу основне

²³) СКАк. Глас CLXI, стр. 167/175.

стихире св. Синајцима унесене су и стихире које се тичу специјално нашега првог просветитеља Саве. Али у толиком, претежном броју, да је та контаминација старије Службе св. Синајцима и нове, Савине, оправдано названа прво по имену млађег свеца, Саве, као главног. То би управо била друга фаза у прикључивању новог свеца, локалнога, старијим, уопштеним. За прву фазу, у којој би се, поред синаксарског житија, уплетале и поједине бројем незнатније стихире за новог свеца у стихире старијега, није нам позната²⁴). Од

²⁴) У допуну и поправку онога што је речено у нап. 6) на стр. 151/155 у СКАК. Гласу CLXI, за познате две основне Службе св. Сави, за ону на „памет успења“ (14 јануара), објављену од Љ. Стојановића у СКАК. Споменику III, стр. 167/175, као и ону за пренос (6 маја 1237; у Гласу CLXI погрешно: 1236) односно и за памет прѣнесениа (г 1238), објављену од Љ. Ковачевића у СУДр. Гласнику, 63, стр. 20/40 — додајем у најкраћем до чега сам дошао упоредним проучавањем обеју Служба.

И Љ. Стојановић опазио је да се у обема налази извешан број једнаких стихира и тумачио је то преносом из, по њему и Љ. Ковачевићу, „старије“ службе за памет преноса Савина тела из Трнова у Милешеву (Гласн. 63) у „млађу“ службу за памет успења (Спом. III). С таквим уопштено датим тумачењем те заједнице њихове нисам се слагао ни раније (Глас CLXI, 153). Сада, више још истичем чињеницу да се у Служби преноса (обележимо је као *P*) виде два слоја у формацији у којој је објављена (Гласн. 63): а) стихире са презентним облицима, које су свакако припадале првобитној редакцији службе *P*, удешаваној за само преношење г. 1237 од Трнова до Милешеве (обел. *P A*); б) стихире са претеритним облицима, које несумњиво припадају другој редакцији, удешаваној за прву памет прѣнесениа, 6 маја 1238 (обел. *P B*). Осем тога, у *P*, у стихирама заједничким са Службом успења (обел. *U*), има их знатан број и таквих којима се прославља само успење или се у њима спомињу и доживотни подвизи свечеви а све без алудирања на пренос тела. Тако бисмо и за службу *U* смели рећи да се и у њеној формацији у којој је објављена (Спом. III) осећају бар две редакције: једна *U A*, старија и од *P A*, и друга *U B*, млађа од *P*. Тако би излазило да није, уопште узев, било само уношења из *P* у *U* него да је могло бити и обрнутог уношења из *U* у *P*, како је поменуто већ у Гл. CLXI, стр. 153.

Већу старину *U A*, основног дела службе *U*, потврђивало би и ово. Пергаментски рукопис московског Румјанцовског музеја (раније био у Палестини у „мамастиру св. Саве“, Спом. III, стр. 166), с кога је Љ. Стојановић преписивао издани текст, припада почетку 14 stoleћа (в. на истом месту). Према поређењу *U* и *P*, чији је текст неки пут и исправнији, видимо да је у московско-палестинском рукопису сачуван управо препис са ранијег неког његовог „извода“, који је несумњиво припадао половини

Теодосијеве Службе св. Петру Коришком, коју је Ст. Новаковић објавио у Старицама XVI, несумњиво је старија она,

13 века, судећи по једној ортографско-палеографској особености објављенога преписа. У њему се најчешће доста често место знака за глас у налази знак *о* (гослѣ, сло҃го, стр. 167, Саво 171, тропѣ 174, и др.). То је само *графичка* омашка преписивача који је у изводу свом знак за глас у налазио не у двословној комбинацији *оу* него у скраћеној форми: доле *о* а над њим натписана „ижица“ (*v*) али не састављена као у познијој лигатурној форми што личи на 8. А такво је писање у нашим старим рукописима било у обичају око половине 13 века, како се на пр. може видети у К. Калајдовића издању Шестоднева Јована Егзарха (Москва, 1824), који је за Доментијана преписивао спан Теодор г. 1263 у Св. Гори. Такво исто скраћено писање знака за *у* налазио сам и у париском пергаментском рукопису, опет светогорском, у коме је сачуван једини познати цео текст Стефанова Житија св. Симеона, а тај рукопис и по осталим палеографским особеностима припада отприлике половини 13 века. Преписивач палестинско-московскога рукописа с поч. 14 стол. или је превидео „ижицу“ над *о* или је сматрао за просту „слитну“ те је изостављао, јер се у његово време лигатурни знак за *у* писао налик на 8, у једном потезу.

То је једно, а друго, много значајније, у овом је *И* у том палестинско-московском рукопису с поч. 14 с ол., у другостепеном или трећестепеном препису, има још неких особености које показују да му је „извод“ био писан ако не потпуном а оно смешаном рецензијом — *бугарском*. Јер само из извода у бугарској рецензији могле су потећи ове особености које нису само правописне него и језичке, у нашим преписима Савиних Служба: а) мешање меког полугласа са *е* (положбѣ за *положенѣ*, а распѣнѣ за *распиѣнѣ*, обоје на стр. 170 у Спом. III; наводим по један пример само, остављајући остало за доцнију радњу о овом питању); б) мешање тврдог полугласа са *о* (во Синаи, 174, исто); в) писање *ѣ* за *а* (отѣ всахѣ за: в сѣ хѣ, 172, исто); г) мешање *е* са у односно *ѣ* са *ю* према познатом мешању знакова, тада бугарских, *ѣ* са *ѣ* одн. *ѣ* са *ѣ* (свѣрѣпоуште м. свѣрѣпоуште, чак у *P B* у Гласн. 68, стр. 37, док је у *U* у Спом. III, стр. 174 други, правилан облик; обрнуто, *ѣюже* ради у Сп. III, стр. 173, према добром *ѣѣже* у Гласн. 63, стр. 37).

То би значило да је и у формацији Службе *U* била једна, основна редакција (*U A*), написана највероватније још у Трнову, пре преноса у г. 1237, дакле за *прву* годишњицу, за памет успења, за *14 јануар г. 1236*. Вероватно од кога ученика Савина (Анастасија? в. Глас CLXI стр. 151), остављеног можда за службу око гроба свечева у Трнову. Али можда, с обзиром и на бугаризме у *U A*, и од кога између поштовалаца му бугарских у Трнову. На њих, као књижевно образованије који су имали пред собом угледне учитеље у књижевницима Симеонова доба, могла би указивати и приметно „књижевнија“ стилизација оних стихира, нарочито засебних, што би ишле у *U A*, према онима потеклим неоспорно из *P*,

свакако од истог Теодосија, што је Нов ковић само спомиње а од које се у рукопису СКАк. бр. 123 очувао тек

простијим. Него, о томе другом приликом. Главно је да се утврдило како је и у формацији Службе *U* било једне раније, основне, редакције *U A*, удешене и пре *P A*, поред познате нам *U B* с преносима из *P*.

Упоредним проучавањем обеју Служба *U* и *P*, с обзиром и на заједничке им стихире, од којих би оне с бугаризмима великом већином улазиле у обим *U A*, као и на засебне, могле би се укратко истаћи ове фазе у светачком прослављању Савину и редиговању његових Служба:

I. У Трнову, 14/15 јануара 1235 — погребно опело с надгробним похвалним словом импровизованим од бугарског патријарха Јоаникија, као најпозванијег, а у знак захвалности Бугарске цркве за услуге које јој је Сава учинио на том путу по Светој Земљи (в. Ст. Станојевић, Свети Сава стр. 77) с кога је преморен стигао у Трново да ту и умре; свакако и од кога ученика његова и сапутника (најмилијег, Атанасија? према Дом Ж. св. Саве, 337) у вези с кратким, синаксарским, житијем богопочившега; у Рашкој, у Жичи, крајем јануара 1235, слично опело с похвалним словом архиепископа Арсенија, с кратким житијем; слично и у Хиландару, и као ктитору.

II. У Трнову, 14 јануара 1236 — прва годишњица смрти, памет успења: с похвалним словом, свакако раније спреманим те и написаним а не само импровизованим од патријарха Јоаникија, са синаксарским житијем уметнутим у дневну Службу св. оцима синајским, којима је Сава згодно прилагођиван због боравка свог на Синаји; осем тога и с понеким стихирама о Сави, уплетаним на крају сваке песме, ирмоса, Синајцима као главним дневним свецима, у Службу њихову. Таква мешовита Служба (*U A*₁) могла је бити састављена, ако не од кога ученика Савина (заостала на служби оу гроба светог?) а оно од кога између трновских му поштовалаца, од кога Бугарина, као несумњиво дата у бугарској више него само ортографској рецензији, чији се трагови запажају чак и у *P B*. У Рашкој, у Жичи и другде, слична памет успења с учешћем у прослављању, и писменом, архиепископа Арсенија и других ученика Савиних; можда, споразумно с Трновом, по истом тексту основне мешовите Службе (*U A*₁). У Хиландару слично.

Да ли није, споразумном акцијом оба синода, српског и бугарског, Сава, тада, и „канонисан“ за свеца?

III. У Трнову, 14 јануара 1237 — друга памет успења, по мешовитој Служби у којој је број стихира Савиних порастао (*U A*₂); у Рашкој, у Жичи и другде, слично.

IV. У Трнову, 6 маја 1237 — при откривању раке Савине у припрати Цркве 40 мученика одржана је свечана служба св. Сави; по Теодосију (стр. 207), то би била слоужба о памети его, дакле *U A*₂, али би то могла бити и свакако је и била Служба нарочито спремна, раније у Рашкој од ученика његових (Арсенија, Атанасија?) за тај пренос, на што би можда

почетак²⁵⁾. По том почетку, види се да ова Служба, не само што је везана за дан 29 јуна по ст. кален., за празник св. апостола Петра и Павла а не за дан 5 јуна по ст. кал. када се данас слави св. Петар Коришки, него да и садржи прво све основне стихире из Службе св. апост. Петру и Павлу, којима су стихире за нашега св. Петра Коришкога просто дописане на крају свакога ирмоса. Па је још и она засебна Теодосијева Служба св. Петру Коришком у објави Новаковићевој обележена даном 29 јуна, иако у њој нема више оних стихира св. апостолима. Необјављена Служба св. Петру Коришком претстављала би нам прву фазу прикључивања новог, локалног, свеца старијем, главном за исти месец, док би она објављена управо претстављала трећу фазу, у којој је нови светац добио самосталну службу, а зависност своју од старијега обележавао само још у наслову Службе, везане за дан старијег свеца. Оба ова случаја приказују довољно јасно свакако у нашој цркви уобичајни поступак припремног прослављања тек нареченога а још не проглашенога, канониса-

указивало и оно *много молабное пѣніе* што му чеда са краљем Владиславом *принесоше њеже прити тебѣ въ своа* (СУДр. Гласник 63, стр. 23) те је по њој и служено делом у Трнову, при износу тела свечева, делом у Милешеви, при уносу тела свечева у нову раку, па и при преношењу уз пут на конацима од Трнова до Милешева. То би била *Р А* с могућним већ уметцима из *U A₂*.

V. У Милешеви, 14 јануара 1238 — проширена Служба о памети успења, у којој су стихире Савине добиле већ превагу над основним стихирама Синајаца дометањем и стихира из *Р А*. То би била Служба *U B₁* у првобитној формацији, основној за познату нам.

VI. У Милешеви, 6 маја 1238 — прва памет преноса са Службом *Р В*, комбинованом из *Р А* и *U B₁*, с новим још домecима за памет прѣнесениа, онако како је објављена у СУДр. Гласнику 63.

VII. У Милешеви, 14 јануара 1239 — памет успења по Служби која би претстављала завршну редакцију *U B₂*, комбиновану од *U B₁* и *Р В*, онако како је објављена у СКАк. Споменику III.

VIII. Даљу формацију Службе о памети успења Савина претстављала би потпуно самостална Служба за 14 јануар, састављена од кога ученика његова, свакако од Хиландарца Доментијана, који му је већ био саставио Похвалу, око 1240 године. (Обележје: *S D*).

²⁵⁾ Богословље, IX, 4, у чланку: Кад је Теодосије писао Живот и Службу св. Петра Коришког; сепар., стр. 13.

нога свеца, онако, како је напред претстављен поступак тај као вероватан. По њему, наречени се „светац“ прикључује главном свецу свог дана (Сава св. Синајцима) или истоименом истог месеца (Петар Коришки св. апостолу Петру), те се уз њега, у његовој служби, прославља и он и стихирским уметцима. Св. Саву везује за св. Синајце, поред истога дана памети, и чињеница да је и он на другом путу у Свету Земљу провео пуних четрдесет дана на Синаји (по Доментијану стр 312/324, по Теодосију стр. 192/193); св. Петар Коришки носи име св. апостола Петра а и памет му пада у његов месец, јуни („Петровски“).

За нашега св. Симеона налазимо такве везе: а) са Мартинијаном из Кападокије, по истом дану памети (13 фебруара) или са преп. Аксентијем, монахом пустиножителем (14 фебр.), којег у два наша минеја (рук. Н. Б. бр. 680 и 682) налазимо под 13 фебр, док је ту Мартинијан помакут на 14 фебр.; 2) са Симеоном Богопримцем, главним свецем у месецу фебруару, по истом имену. Према томе, за прослављање „прѣподобнаго оца нашего Симеона Новаго Сръбскаго“, како се назива још и у Савиној Служби (М) у наслову (Списи св. Саве, стр. 176), док још није после 1209 прослављан засебним свечастким Житијем, Стефановим, ни засебном Службом, Савином; за оно прослављање ктитора Студеници и Хиландару, у оба ова манастира, бар онако као што је прописано у Хиландарском типiku (Списи св. Саве, стр. 124/125), морамо претпостављати да је било везано за прослављање канонисаних већ светаца: Мартинијана или Аксентија (13 фебр.) или Симеона Богопримца (3 фебр.).

Најпре о овом другом прикључењу, Симеону Богопримцу. За њега имамо тврђење Доментијана у оба Житија његова (стр. 89 одн. 190). По њему, приложише њго (Симеона) кь светомоу Симеону Богоприѣмцоу, јако праздньовати има вь ѣдинь днь (3 фебр.) обьште праздньство. Томе би се пак противила наредба Савина у Типику хиландарском, у гл. 35 (О како подобаѣтъ пѣти панихиде ктиторомь) где се (стр. 124, р. 26) прослављање Симеонове памети успења утврђује на 13 фебруар. Ипак с допуштењем: ако се деси да падне сина памет вьноутрь великихъ постъ, да пѣти вамь

прѣжде поста (стр. 125, р. 8/10). С обзиром и на то допуштено помицање памети Симеонова успења ближе почетку фебруара, у коме би се дан Симеона Богопримца нарочито наметао подесношћу због истоименитости обојице паметованих, могло би се овом тврђењу Доментијанову поклонити више вере него осталоме што у вези с тим пише о канонисању нашег Симеона још г. 1201 у Свети Гори, које ми наравно можемо схватити само као припремно а још не и озваничено прослављање нашег преподобног оца Симеона и ктитора ман. Хиландара. Ученом Доментијану морао је бити познат уобичајени поступак прикључивања новог „свеца“ старијем. Пошто, како се и у Хил. тип. (стр. 125, р. 7) каже, многашт прилоучају се да 13 фебруар зађе у Велики пост, то се и помицање памети хиландарског главног ктитора на почетак месеца (3 фебр.) дешавало чешће, и доцније у време Доментијана и Теодосија, па се та готово урегулареност општег, заједничког празновања обојице Симеона, почела сматрати обавезном и тумачила вероватном одлуком највише духовне власти на Светој Гори, Сабора светих отаца светогорских.

Да ли би се, можда, том прикључивању нашег Симеона Симеону Богопримцу налазило каквога и најмањег трага у старијим нашим рукописним минејима 13/14 века? Да ли би се тј. у Служби св. Симеону Богопримцу, осем синксарског житија што се за споредне свеце умеће у Службу главног за исти дан, и међу неговом стихирама нашла која стихира што би се специјалније могла односити на нашег Симеона? У минејима што сам их прегледао у београдским збиркама рукописа Народне библиотеке и СКАкадемије наука²⁶⁾ — не. У

²⁶⁾ У два перг. рук. бугар. рец. из 13/14 в. у Нар. библ. (бр. 12 и бр. 444) нема уопште ништа о нашем Симеону, ни уз Сим. Богопр. ни засебно под 13 фебр. У перг. рук. срп. рец. 14 в. у Н. библ. (бр. 293) такође ништа. — У рук. срп. рец. с краја 14 в. на хартији (водни знак: два круга пресечена правом, аждаја) у Н. библ. (бр. 680), у Служби Сим. Богопр. (поч. од листа 198) уметнуте су и стихире (од л. 238 до л. 250) за спередне свеце дневне: Власија, Вукола прор. Азарија, Павла и Симеона, Клавдија, да би се на њих наставиле и завршиле стихире за главног свеца Сим. Богопр. са славословљем и за пророчицу Ану на л. 268; без икаква помена о нашем Симеону. Него се ту под 13 фебр., од л. 96α јавља за-

свима је Служба нашем Симеону одвојена засебно за дан 13 фебруара, и то већ у познатој редакцији Теодосијевој, потпуној, с обзиром на број „зачела“ канонских стихира; и у издању Ст. Новаковића у Старицама XI, иако он неоправдано сумња у то (в. Зборн. А. Белићу, у нап. на стр. 159). Али, у Служби Сим. Богопр. имају неколике стихире што би се могле сматрати и као „опште“, т.ј. стилизоване тако да би се могле односити, поред других, и на нашега Симеона, нарочито с алузијом и на његово виђење Спаситеља. Овде ће се наводити по тексту из рук. СКАк. бр. 11, за који је поређењем утврђено да се слаже с текстом у рук. СКАк. бр. 282, као и са рук. Н. библ. бр. 113, 680, 681, 682. Тако на пр. (СКАк. бр. 11, л. 16_α): Въ праведьныхъ селѣхъ радосно въдвараѣ се праведьнааго Господа, Симеоне праведьный, иже божьствоу творештеѣ оправда ти прѣставляниѣ, моли, прѣблажен'не, о насъ...; или (л. 17_β₁): Законоу Господеви въседръжителю ти послоужиль юси праведьнъ иако въ истинуу и въ законѣ непорочьнъ блаженъ бывѣ, тѣм'же...; или (л. 18_α₁): Видѣвъ желаемаго раздрѣшениѣ приѣль юси

себно позната Теодосијева Служба св. Симеону (Паметь иже въ светыхъ отьца нашего Симеона, оучителя срьбьскаго и новаго мироточьца с познатым канонским акростиховима (тада званым „зачела“ а доцније, у 15 в., „краегранесіе“), потпуним (33): *Теодосиѣ недостоини по—ю те, оче Симеоне!* У стихире Симеонове, обично у завршне у свакој песми (ирмосу), уплетано је и име Савино или се по дуалним облицима глагола и заменица види да се и на њега односе, тако до завршног славословља на л. 119_β. Од л. 120_α додате су засебно „памети“ за друге споредне свеце дневне, Аксентија (од 120_α) па од л. 124_α синаксарски помени само Акила и Прискелија, Евлогија, па безименог оца и сина распетих, а одојено, под 14 фебр. памет Мартинијана од л. 125_α до 130_α — У рук. срп. рец. с краја 14 в. на хартији (в. зн.: аждаја) у Н. библ. (бр. 681), с текстом на два ступца, у Службу св. Сим. Богопр. (од л. 18_β₁ до 32_β₂) уметнуте су углавном синаксарске „памети“ споредних светаца (Андријана и Евуле, Власија, Вуколе, Азарија, Павла и Симеона, Клавдија и „душа праведних“) али не и нашега Симеона; него је под 13 фебр. (од л. 66_β₁) засебно иста Служба св. Симеону од Теодосија с наведеним зачелима канонским (од л. 73_α₁), да би се међу те стихире, између 20 и 21 зачала, у прекиду речи по—ю, као у Службу главног дневног свеца, уметнула „памет“ за Мартинијана, и три краћа стиха поред синаксарског житија (л. 78_β₁), па за Алику и Прискелија (л. 79_β₁), Евлогија (79_β₂), оца и сина распетих (80_α₁) а затим да се наставе и заврше стихире за Симеона с уплетањем и Са-

тѣлесноу, богодѣхновенне, и таже зрѣла пшеница прѣшљъ
 љси кѣ отцѣмъ, славне, възпитаѣ се въ страсти добрѣ.
 Тѣмже твою... паметъ... сѣвршѣшѣмъ...; или, нарочито
 (л. 18_α): Рака твоѣа истачаѣтъ вѣрными исцѣлѣниѣ, па-
 мет же славнѣ сѣнаюшти паче слѣнца и вѣсѣхъ доуше про-
 свѣштаюшти (и мрака мыслѣнаго исхиштаюшти, по рук.
 113 и 680), свештен'нотѣиниче вѣсѣхъстѣне. — Да су све ове
 стихире првобитно и само Сим. Богопримцу намењене ви-
 димо и по томе што се налазе и ван наших минеја, и у ве-
 ликој руској Минии (изд. г. 1893, Кіевъ). Ради објашњења
 последњој, која би по кул'у раке свечеве што истачаѣтъ
 исцѣлѣниѣ вѣрными највише још могла приличити нашем
 Симеону, наводи се објашњење које уз њу дају московска
 Житіѣ свѣтыхъ (изд. г. 1905, кн. VI) у нап. 3) на стр. 32:
 „Мошти Сим. Богопримца пренесене су у Цариград при имп.
 Јустину Млађем (565/578) и положене у ман. Халкопратиски,
 који је подигао тај владар. Гроб његов видео је ту и новго-
 родски архиеп. Антоније, руски паломник 12 века“. То пот-
 врђује и Jean Ebersolt у Sanctuaires de Byzance (Paris, 1921)

вина имена у завршне и славословље; засебно под 14 фебр. је памет
 Аксентија. — У рук. срп. рец. с поч. 15 в. на хартији (в. зн. три горе с
 крстом на средњој или црква, звоно или крзно) у Н. библ. (бр. 682), као
 и у предња два рукописа, у Службу Сим. Богопр. уметнуте и „памети“
 других свѣтаца осем нашега Симеона, а за неѣа засебно под 13 фебр. (од
 л. 90_α до 114_β) са истом Теодосијевоу Службом с потпуним зачелима,
 прекинутим у речи по—ю (л. 106_α до 108_α) ради уметања синаксарског
 житија св. Симеона, али без таквих уметања за друге свѣце, после
 кога се опет настављају стихире за Симеона с уплетањем и Саве;
 засебно пак, под 13 фебр. (од л. 114_β) иде Памет Аксентија и других уз
 њега спореднијих, а под 14 фебр. (од л. 120_α) и Памет Мартинијана. —
 У рук. срп. рец., препису из г. 1575, у Н. библ. (бр. 113) исто тако у
 Служби Сим. Богопр. ништа о нашем Симеону, а у његовој Служби од
 Теодосија ништа о другим дневним свѣцима за 13 фебр.; Мартинијан се
 и не спомиње, а Аксентије са паметује под 14 фебр. — У рук. срп. рец.
 с краја 14 в., на хартији (в. зн.: звоно) у СКАк. (бр. 11) исти случај од-
 војених Служба за Симеоне, без мешања, текст исти као у рук. бр. 680
 и 113 у Н. б. — У рук. срп. рец. из 16 в., на хартији (в. зн.: кардиналски
 шешир) у СКАк. (бр. 282), у Службу Сим. Богопр. уметане и „памети“
 и других свѣтаца ван нашега Симеона, а у његову од Теод. нису уметане
 ничије „памети“, него су под истим 13 фебр. засебно за Мартинијана
 (л. 82_β), Акиле и Прискелија (л. 83_β) и Евлогија (83_β).

на стр. 59 напоменом да су мошти Сим. Богопримца биле у цариградском ман. *Viérge des Chalcopratia*. За раку се ту у наведеној стихири и не каже да точи *миро*, као за раку нашега Симеона, него уопште да исцељује верне који је се прикосну, као што је на пр. и рака, и она у Трнову још, нашега св. Саве, такође не и мироточца, као и раке толиких других светаца.

Али, кад већ имамо тврђење једнога Хиландарца, Доментијана, зар се за припремно прослављање Симеона у Хиландару бар, не би могло претпоставити да је некој изгубљеној, ако не баш Служби, какву претпоставља г. П. Поповић у Братству XXVIII на стр. 44, а оно бар самосталној стихири за нашега Симеона, уплетеној у Службу Сим. Богопримцу, могло припадати оно што Сава у Житију Симеонову наводи као дивљења пуне речи братије хиландарске кад им је, одмах по кончини очевој, причао о њој? Мислим на њихову похвалу *блаженом* Симеону, удешену готово стихирски, а која би заиста приликовала и за Сим. Богопримца, на стр. 170 у Списима св. Саве. Она гласи: „О блажены Сѣмѣоне, сподобивы се таково видѣнїе видѣти въ коньць: владыкоу свѣтаго благодѣть ти въздаюшта за подвигы тоуд' твоихъ! Тѣмже и веселе се сладкы гласъ изрекль еси въ исхождени доуши твоєї: „Хвалите Бога въ свѣтыхъ его, хвалите его и въ оутврждени силы его, хвалите его и по прѣмногѣмоу владычествїю силы его!“ Блажень бо боудеши въсоудоу, тѣм'же и блажены гласъ изрекль еси“. Да ли је ту Сава, како смо навикли код њега, верно репродуковао речи које су хиландарски калуђери изrekli тада над преминулим тек Симеоновом; или је тај стихирски стилизовани став сам удесио онда кад је, после преноса очевих моштију, на осам година после смрти Симеонове, описивао његово успење под могућним утицајем ушаблонисанѣго описа таквога момента; или му је то цитат из неке њему познате а нама непознате хиландарске још Службе или бар самосталне стихире нашем оцу Симеону, понајпре његове за уплетање у њѣште празднство за Сим. Богопримцем, односно и с дневним свецима? С обзиром на пријатељску напомену г. Л. Мирковића, кад му је постављено ово троструко питање, отпала би трећа мо-

гућност сасвим, друга се јако поколебала, а остала као највероватнија прва која најбоље и одговара свему што је овде утврђено за Савино казивање. По г. Мирковићу, и у нашим књижевним описима „успења“, на пр. код Дунила, чија је Житија превео за С. К. Задругу, књ. 257, уобичајно је да се присутници неком успењу, сви или значајнији ко од њих, диве покојнику тако као неким „блаженствима“, те као да је, додајмо, то био онда и стваран обичај. Тако се на пр. у Даниловим Житијима диве сам Данило тек преминулој краљици Јелени (стр. 69/70; Ст. Нов. Прим.² стр. 258), тако и краљу Милутину (стр. 118), па тако су се и хиландарски калуђери дивили оцу нашем Симеону, а Сава то запамтио и забележио у свом Житију. — То је све до чега се могло досада доћи у питању о прикључивању нашег оца Симеона Новог Српског Симеону Богопримцу.

За могућно прво споменуто прикључивање Симеона слављенику дана у који пада и његова „памет“, Мартинијану или Аксентију, имамо за првога тврдњу г. Вл. Ђоровића у Предговору Списима св. Саве на стр. XXIII. Ту се каже ово: „Првобитно су се мешале стихире св. Симеону и св. Мартинијану, пошто су се славили исти дан. Такав је случај још и у софиским рукописима. Кад је током XIII а нарочито XIV века, ојачао култ св. Симеона и св. Саве, осећала се потреба да се првим светитељима из династичког круга Немањића обрати више пажње и да им се посвети главни интерес дотичног дана. Стога је потиснут Мартинијан а уведен Сава; и стога је служба развијена са неколико пута већим бројем стихира“.

То већ значи нешто и мора се, уз незнатнију корекцију ближе не одређивања у тој тврдњи, узети у обзир. Г. Ђоровић је у објави друге (М) редакције Савине Службе преподобном оцу нашем Симеону Новом Српском, од стр. 176 до 186, наводио под текстом све разлике из прве (Ш и С) редакције, али ту нема напомена о стихирама из њих које би се могле тицати Мартинијана па се мешале са Симеоновим а не би их било у другој редакцији (М). Из раније датог описа београдских рукописних минијатура наших видимо да се још и у Теодосијевој Служби св. Симеону, са накнадно упле-

теним стихирама и за Саву²⁷⁾ заједно са Симеоном, налази и „памет“ Мартинијана као и других узгредних светаца. У вероватно најстаријем тексту београдских рукописа, у оном Н. библ. бр. 681, уметнута је између VI и VII песме, између 20 и 21 „зачела“ (по - ю) под засебним насловом „памет“ Мартинијана, три краће стихире и синаксарско житије, а затим још краће Акила и Прискелија, Евлогија и оца и сина „распелих“. У временски најближим рукописима, у Н. библ. бр. 680 и 682, Мартинијан је засебно издвојен на 14 фебруар, а после Теод. Службе св. Сим. с уметцима заједничким и за Саву, немешано су додате синаксарске „памети“ за Аксентија, Акила и остале уз њих. Такво уметање као у рук. Н. библ. бр. 681, уобичајено за споредне свеце у Службу главнога за тај дан, показује управо да је Мартинијан прикључен св. Симеону а не овај њему, како то и г. Ћ. тврди. То би претстављало познију фазу у прикључивању новог свеца старијем, уплетање старије Службе у нову, ону фазу коју имамо у заједничкој Служби св. Сави и св. Синајцима (СКАк. Спом. III). Њој је свакојако претходила ранија, у којој би старији светац био главни па се у његову Службу, међу његове многобројније стихире при крају песама (ирмоса) уплетала и по која тек за новог, онако као у неизданом одломку Службе св. апост. Петру и Павлу и Петру Коришком у рук. СКАк. бр. 123. Уплетање пак стихира и за Саву уз Симеона заједно у Теод. Служби св. Сим. сасвим је нешто треће. Те стихире нису само Савине па прикључене стихирама које су само Симеонове, него су у истој стихире канонској, некад и у Богородичној, споменута оба свеца заједно као свеци у основи истога типа: пастири стада, учитељи, просветитељи, отачаствољупци, патрони државе и народа; негде се само по дуалним облицима глагола и заменица види

²⁷⁾ Њих, ипак, нема толико да би се смело рећи како је првобитна Теодосијева Служба св. Сим., т. ј. она што је састављена од стихира само Симеонових, „развијена са неколико пута већим бројем стихира“. Те заједничке за Симеона и Саву додаване су, по једна или две, при крају сваке од девет односно осам („друга“ уопште и не постоји; в. у Л. Мирковића Литургици, песама, састављених од четири „зачељене“ (акростиховане) и више још обичних стихира.

да се стихира тиче обојице, неименованих. Међу онима што их г. Ћ. налази и у првој редакцији Савине Службе (Ш и С), нема трага таквом уплетању Мартинијана уз Симеона. То би значило да је мешање Мартинијанових и стихира са Симеоновим у софиским рукописима Службе његове, највише онога типа што нам га приказује београдски рук. Н. библ. бр. 681 са Службом од Теодосија. Према томе не би Сава ни морао „потискивати“ Мартинијана, кога је стварно потиснуо већ Симеон, а неки пут и с места потиснутога Аксентије.

Из свега тога могло би се закључити да нам се Служба преподобном оцу Симеону Новом Српском и у познатој првој редакцији софиских рукописа, према тврдњи г. Ћоровића, јавља већ у трећофазној форми самосталне Службе главног свеца, у коју се између VI и VII песме (као у Теод. између зачељених *-ни по — ю те о-*) умећу, и поред синаксарског житија слављеникова, иста таква кратка житија и споредних с по неком и основном стихиром. Ранијим могућним формама, првофазној (као у необјављеној Петра Коришкога) и другофазној (као Сави и Синајцима у Спом. III), за Службу преподобном оцу нашем Симеону Новом Српском, нема трага.

V

У прослављању Симеона као свеца неоспорно највише заслуга има син му Сава. Он је, видели смо, и најпоузданији сведок и обавештач о доживљајима и подвизима Симеоновим, нарочито оним којима се удостојио светачког прослављања. Он је за то прослављање био и најпозванији, као стварни поглавар народне цркве наше и пре г. 1219, кад је озваничен за то титулом архиепископа српских земаља и поморских.

Стога ће у питању нашем о времену светачке канонизације Симеонове бити од значаја, и пресудног, чињеница: када је управо Сава почео називати Симеона непосредно и *свешим* у списима својим о њему. Та се чињеница мора узети у обзир, и поред и у нас нарочито доцније прихваћенога обичаја да се *свешим*, још за живота, називљу и црквени великодостојници (и Сава у Житију Симеонову назива

епископа рашкога *светишељем*, на стр. 172) као и калуђери уопште нарочито пустиножитељи („свети оци“) и, што је најважније, владаоци, као што на пр. још Стефан Првовенчани у Хиландарској повељи својој назива Симеона (в. чл. г. А. Соловјева у Прилозима за књиж. V, на стр. 77). А чињеница се та мора узети у обзир зато што је баш Сава приметно штедљив у давању тога епитета, те се види да му је он давао особено, највише значење. Он се обично служи епитетима мањег значаја и општије употребе, без етимолошке везе са *свецем*.

Тако, у *Хиландарском типику*, у коме о Симеону говори као о покојном ктитору, даје му ове епитете (в. Списи св. Саве, стр. 14 до 150):

1) стр. 25, р. 21/22: *въспоминаюште въ прѣподобныхъ вашихъ молитвахъ богопочившаго* отьца нашего и наставника Симеона мнѣха;

2) стр. 26, р. 12/13: *прѣподобнымъ* отцемъ Симеономъ, према грчком: τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν;

3) стр. 36, р. 20/22: *прѣблаженому* отцоу нашему Симеоноу мнихоу, према грчком: τοῦ τρισάκαρος πατρὸς τε ἡμῶν καὶ κτήτορος, τοῦ μοναχοῦ;

4) стр. 27, р. 13/14: и *въсхотѣ* онъ *блажены*;

5) стр. 27/28: *врѣменѣи* сьмрѣти *прѣподобнаго* отьца Симеона мниха, према грчком: περὶ τοῦ καιροῦ τῆς τελευτῆς τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν;

6) стр. 28, р. 20: и оногo (Симеона) *светыми* молитвами, према грчком: καὶ ταῖς ἐκεῖνου ἁγίας εὐχαῖς;

7) стр. 29, р. 17/20: *чъстными* молитвами ваю оугодника, нашего же отьца и ктитора Симеона, према грчком: ταῖς τιμίαις εὐχαῖς τοῦ ὑμετέρου θεράποντος, ἡμῶν δὲ πατρὸς τε καὶ κτήτορος;

8) стр. 72, р. 20/22: и *прѣблаженаго* и *светаго* отьца молитвою, према грчком: καὶ τῆς τοῦ παμμάκαρος καὶ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν εὐχῆς;

9) стр. 124, р. 23/25: *память прѣсветаго* и *приснопамятнаго* отьца нашего и ктитора кур Симеона мниха, према грчком: τὴν μνήμην τοῦ τρισάκαρος καὶ ἀοιδίμου πατρὸς ἡμῶν καὶ κτήτορος, κυροῦ Παύλου;

10) стр. 137, р. 22/24: и за молитви *блаженago* оѣца нашего Сѣмона.

Како се одмах види, употреба епитета за Симеона у Хиландарском типикy условљена је у већини случајева основним грчким текстом с епитетима за ктитора Евергетидског манастира, кир Павла. У три цитата без паралела у грчком тексту, у бр. 1, 4 и 10, Сава је самостално назвао Симеона један пут *бoгoпoчившим* а два пута *блаженим*. Од седам паралелних цитата, само у два се опажају неслагања: у бр. 5) за тоѡ ἁγίου πατρός има *прѣподобьнаго* оѣца, али, у бр. 9) за тоѡ τρισάκαρος има *трѣсветаго!* Само, овај последњи случај смели бисмо тумачити као накнадну измену преписивача хиландарских, и првога, са основног текста Хиландарског типика, који је Сава као свој лични примерак понео са собом при преносу Симеонових моштију у Студеницу г. 1208, да би по њему у Студеници удесио Студенички типик. Јер у тој, Савиној, преради, углавном: препису Хиландар. типика за Студеницу, стоји на том месту, на стр. 124: *трѣблаженago* (и *прѣподобьнаго*) за τρισάκαρος, како је свакако стојало и у основном, Савином, примерку овога типика, који се тако верно држи грчкога оригинала. При изради Студеничкога типика Сава је имао пред собом само свој Хиландарски типик; грчки му текст није више био потребан. Утолико је пак већи значај броја 5) са *преподобни* а не *свети* за грчки ἁγίος, што се и за једини још случај где је у Хиландарском типикy остао *свети* за ἁγίος, у броју 8) на стр. 72, као епитет директно везан за Симеона, у Студеничком типикy налази опет само *прѣподобьнаго* оѣца нашего за оба грчка епитета: πατράκαρος καὶ τοѡ ἁγίου πατρός ἱεροῦ, како је вероватно било и у основном тексту Хиландарског типика, личног примерка Савина. Значај овога случаја утолико је већи и по томе што је Сава ову главу 12 (о односу манастира према државној власти), за Студенички типик израдио сасвим изнова, независно и од Хиландарскога типика а камоли тек од Евергетидскога. Стога се оваква употреба епитета за Симеона у г. 1208, по преносу његових мошти, као самостална Савина, утолико пре мора узети у обзир.

И што је још значајније, на два места: у „глави“ 13 (о постављању игумена студеничкога) и у „глави“ 35 (о помену ктиторима), која су за *Студенички типик* самостално удешавана, независно и од грчкога угледа и његове прве прераде у Хиландарски типик, те и без паралела са њиховим текстом — јављају се за Симеона епитети:

11) стр. 76: *блаженьнаго* отьца нашего и ктитора господина Симеона; и

12) стр. 125: *прѣподобнаго* отьца нашего и ктитора господина Симеона.

Тако би од дванаест наведених места само у једном случају, зависном од грчкога угледа, у броју 6), и то само у Хиландарском типикѹ, остала употреба епитета *свети* у вези са Симеоном. Али, овога пута епитет тај није ни примењен на Симеона директно него на његове *молитве*, а оне се и онако већ, и независно од њега, могу сматрати *свештим*, какве су у истом контексту на стр. 28 на пр. још и „свете ризе и завесе“ или „свети сасуди“ (стр. 27). У *Студеничком типикѹ*, дакле, писаном најраније и највероватније у г. 1208, несумњиво у Студеници, па према њему врло вероватно и у основном тексту *Хиландарског типика*, није Сава ни један једини пут назвао директно Симеона *свештим*, исто онако како није ни *мирошочивим*, нити је уопште чинио какве алузије на његово мироточење ни у Студеници, још мање у Хиландарѹ.

У предговору свом *Студеничком типикѹ*, у „слову а“ са *Житијем Симеоновим*, потпуно самосталним и књижевним радом, Сава употребљава за свога оца ове епитете:

1) стр. 151, у наслову: О наслѣдовани светаго монастира сего *прѣподобнымъ* отцемъ нашимъ и хтиторомъ господиномъ Симеономъ — према наслову *Хиландарског а типика* (бр. 2, стр. 26), који је опет удешен према грчком оригиналу: τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν;

2) стр. 151, р. 13: сего *прѣблаженнаго* господина ны отьца;

3) стр. 153, р. 21/24: сы же *благовѣрны* и *христолюбивы* господињь, *прѣчъстны* старьць подвижаше се въ неко-

торое число причисти се съ оугодившими Богоу въ днь страшнаго соуда;

4) стр. 154, р. 5: семоу же *блаженному старьцоу*;

5) стр. 154, р. 13: сыи *боголюбны отьць нашъ и хтиторъ*;

6) стр. 154, р. 24: сего *блаженнаго* моужа, господина и оучителя;

6а) стр. 155, р. 7: *сьмотрьливы* сы моужь;

7) стр. 156, р. 20: *добры* господинъ и *благы* пастырь;

8) стр. 157, р. 1/10: онъ же *блаженныи* старьць... *избра... сина Стефана Неманю, отъ Бога вѣнчанаго зети курь Алеѣѣа, цара гръчьскаго... и самъ вѣнчавъ его и благословивъ его изрѣднѣ, іакоже благослови Исаакъ Іакова... вса-кымъ благословеніемъ*;

9) стр. 157, р. 23/24: *благыи* отьць;

10) стр. 160, р. 6/15: Что бо и нарекоу? *Господина ли добраго? Оучителя правовѣрїю? Отьца ли благаго? Пастыра ли...? Црьквамъ ли просвѣтителю? Ништимъ ли слоужителя и любителю? Чистотѣ вселенѣи свѣцило? Прѣмоудрости ли наставника и смыслодавьца и несмыслынымъ казателю? Съблюдителю ли стадоу и прѣмоудро ошвѣтодавьца?*

11) стр. 160, р. 19: сего *прѣмоудраго* и *дивнаго* моужа;

12) стр. 160, р. 22/27: Христоу Богоу извольшоу... *насытити его желанїа неисповѣдимаго и свѣтаго... и обштника сътвори себе... аггелскаго и апостольскаго образа*;

13) стр. 161, р. 10/11: сы же *прѣдивны и блажены* отьць нашъ и хтиторъ господинъ Симеонъ;

14) стр. 161, р. 17/18: отьць нашъ господинъ Симеонъ;

15) стр. 161, р. 24: *блажены* сы старьць;

16) стр. 162, р. 1: *боголюбивы* господинъ Симеонъ;

17) стр. 162, р. 8: *блажены* госп. н. Симеонъ;

18) стр. 162, р. 19/20: *блажены* отьць госп. Симеонъ;

19) стр. 163, р. 10/11: *блажены* отьць н. и хт. госп. Симеонъ;

20) стр. 163, р. 15: онъ же *блаженыи*;

21) стр. 163, р. 22: онъ *блаженныи*;

22) стр. 163, р. 28: *прѣподобны* отьць нашъ;

- 23) стр. 164, р. 2: сего *блаженнаго* подвизы и троуды;
- 24) стр. 164, р. 20/21: *блажены* отьць н. и хт. госп. Симеонь;
- 25) стр. 165, р. 4/5: *христолюбивому* старьцоу;
- 26) стр. 166, р. 2/3: *блаженныи* отьць госп. Симеонь;
- 27) стр. 166, р. 4/5: начеть ми *свешаа* и *чьстьнаа* и *сладкаа* словеса глаголати;
- 28) стр. 167, р. 4: *блаженныи*;
- 29) стр. 167, р. 13/14: въздвигь *пръчьстнѣи* роуцѣ свои;
- 30) стр. 167, р. 22/23: аз же падь ниць на *пръчьстную* ногоу его;
- 31) стр. 167, р. 22/23: *блажени* господине мои Симеоне;
- 32) стр. 168, р. 2: *пръчьстными* ногама твоима;
- 33) стр. 168, р. 3: твоихь ради *пръчьстныхъ* молитвъ;
- 34) стр. 168, р. 15/16: *блаженыи* старьць;
- 35) стр. 168, р. 21/22: *блажени* господине Симеоне;
- 36) стр. 169, р. 21: на семь *блаженемъ* старци;
- 37) стр. 170, р. 4/5: вьтиша *блажены* старьць;
- 38) стр. 170, р. 7: *блаженому* старьцоу;
- 39) стр. 170, р. 12/13: *пръбожьствьныи* доухъ свои испоустивъ;
- 40) стр. 170, р. 16: сего *пръподобнаго* моужа (кончина);
- 41) стр. 170, р. 17/18: дивлаахоу се *просвъщенію* лицу его глаголюшта: ѿ *блаженыи* Симеоне;
- 42) стр. 170, р. 25: *пръподобное* тѣло его възьмше;
- 43) стр. 170, р. 29: окрьсть *пръподобнаго* тѣла;
- 44) стр. 171, р. 6: *пръподобное* тѣло;
- 45) стр. 171, р. 7: *блаженое* тѣло;
- 46) стр. 171, р. 11/12: *блаженному* отьцоу нашему;
- 47) стр. 171, р. 18/19: господина Симеона *свещыци* молитвами;
- 48) стр. 172, р. 3/4: *блаженымъ* отьцемъ Симеономъ;
- 49) стр. 172, р. 7/8: *блажены* отьць н. госп. Симеонь;
- 50) стр. 172, р. 10/11: възми *чьстьные* мошти господина ны Симеона;
- 51) стр. 172, р. 15/16: отьврзь гробъ *блаженнаго* старца и обрѣтохъ *чьстьное* тѣло его цѣло;
- 52) стр. 172, р. 21/22: възьмь азъ *чьстьные* мошти его;

- 53) стр. 172, р. 24/26: молитвами *блаженнаго и прѣподобнаго и чьстнаго* госп. ны и отьца Симеона;
54) стр. 172, р. 28: съ *чьстными* мошт'ми;
55) стр. 173, р. 9: *прѣчьстное* тѣло отьца своего;
56) стр. 173, р. 11: *блаженныи*
57) стр. 173, р. 13/14: о семь *блаженемь* отьци нашемь и хт. госп. Симеонѣ;
58) стр. 173, р. 27/28: *чьстнымь* моштемь его;
59) стр. 174, р. 3: *блаженому* отьцу и хт. госп. Симеону;
60) стр. 174, р. 9: *чьстными* молитвами отьца н. и хтитора;
61) стр. 174, р. 12: сего *прѣблаженнаго* отьца;
62) стр. 175, р. 5/6: молитвами *прѣподобнаго и блаженнаго* отьца н. и хт. госп. Симеона.

Из 63 примера ова видимо да се Сава у Житију Симеонову, писаном после преноса моштију његових, у Студеници, поред уобичајених вишемање индиферентних епитета: *блажени, преподобни, часни* и др., служио, у вези са Симеоном, епитетом *свѣти* само три пута: у бр. 12, 27 и 47. Али и у та три случаја епитет *свѣти* није везан директно за Симеона као остали навођени, него се односи: у бр. 12 на *желаніе* Симеоново, односно на предмет његове жеље, на Бога; у бр. 27 на *словеса*, узета из *Свѣтих* књига; а у бр. 47 на *молитве* Богу, а све се то, због директне везе с Богом, може назвати *свѣтим* с обзиром и ма на кога другога човека, не и свеца.

Између 63 наведена примера заслужују нарочиту пажњу они под бр. 3, 8 и већ споменути под бр. 12, и то зато што се у Савином тексту запажа ту зависност и угледање на текст раније Стефанове повеље Хиландару, што је истакао и г. А. Соловјев у чланку о њој (Хиландарска повеља великога жупана Стефана итд. у Прилозима за књиж. и др., књ. V, стр. 77, 78 и др.). Стефан је наиме у тој повељи својој, писаној по добром рачунању г. Драг. Анастасијевића у СКАк. Гласу XCII, стр. 77/78, за живота *Симионова*, г. 1198/99 (не 1201/1202, како мисли г. А. Соловјев) — назвао свога оца на шест места непосредно *свѣтим*, а то несумњиво као

калуђера и великосхимника („светог оца“) или, можда, по добром свом византиском васпитању, и као владара. Ево тих шест места из Стефанове повеље Хиландару, по тексту датом у Прилозима V (стр. 66/71):

1) зачетъ... пешти се о доуши своеи господинъ ми *свети* благовѣрны чъстъны старьць Симеонъ подвизае се... въ нѣкотороѣ число причътенъ быти съ оугодьшими Богоу въ дньъ страшнаго соуда... (стр. 67, р. 10);

2) (птица т.ј. Сава) љже гласъ въниде въ оуши прѣподобнаго и дивнаго господиоа ми *светаго* Симеона, чъстьнаго старьца... (стр. 68, р. 2/4);

3) (въ оумъ его вьложьшоу Христу)... чъстьнаго ми и блаженаго старьца *светаго* Симеона, остави мене (Стефана)... на прѣстолѣ его... мене, любовьна его сина Стефана... зети отъ Бога вѣнчанаго курь Алеѣѣа, цѣсара гръчьскаго (стр. 68, р. 27/32);

4) чедолюбьни и сладьки старьць господинъ ми *свети* Симеонъ... благослови ме (Стефана) изреднѣе отъ прочеѣ моѣ братиѣ, накоже благослови Исаѣ Иакова... вьсакымъ благословениемъ (стр. 68, р. 33/36);

5) господину ми *светомоу* Симеону волю его наплънихъ о цркви (стр. 70, р. 6/7);

6) (помышняхъ въ себѣ: съподобитъ ме владика мои... быти...) и оу гроба чъстьнаго и благовѣрнаго старьца, господина ми *светаго* Симеона мнихъ (стр. 70, р. 11/15).

Од тих шест места не долазе у обзир 2), 5) и 6), јер им у Савину тексту нема паралела. Прво од њих (2) Сава је изоставио из скромности, како то лепо запажа и г. Соловјев (стр. 78). Примери Стефанова текста под бр. 3) и 4) у Саве су везани уједно и скраћени у пример његов под бр. 8), а цео је тај став уосталом Сава могао узети и непосредно из Немањине повеље Хиландару (Списи св. Саве, стр. 2. р. 20/30), као из списка вероватно свога, одакле је и Стефан преносио тај текст у своју повељу. Стефанову примеру под бр. 1) одговара Савин под бр. 3). Ни на првом (8) ни на другом месту (3) Сава није употребио Стефанов епитет *свети* за Симеона. Зашто? То нам је добро објаснио и г. А. Соловјев овако: „Мислимо да св. Сава као духовно лице није смео да про-

гласи свога оца за светог, док није био канонизиран. Међутим, световна лица већ дају му епитет *светог* одмах после његове смрти [и за живота, додајмо, баш с обзиром на ову повељу], служећи се стилем византиских повеља". (Прил. V, 77).

Оба та примера, или баш и само први, јасно показују колико је Сава, први наш каноничар, био опрезан у употреби епитета *свети*, схватајући га увек у основном значењу његову као епитет приличан само правим, озваниченим свецима између људи, а осем тога још стварима и радњама непосредно намењеним и везаним за Бога, Спаситеља, као: служба, литургија, молитва, љубав, жеља, речи, утвари црквене и др. Зато је у примеру под бр. 12), коме одговара као углед текст из Стефанове повеље (стр. 68, р. 23/26): Христу Богу извољшоу... насити его желаниа неисповѣдимаго *светаго* и обѣштника и (њега) сътвори... аггелскаго и апостольскаго образа... — оставио епитет *свети*, пошто ни он није везан за Симеона непосредно него за његова *жељења* Богу, богоугодна те и света. Овај би случај још боље утврђивао оно што показују примери Савина текста под бр. 3) и 8). Нејављање у Савину тексту о Симеону епитета *свети* у непосредном односу на њ, уз то опет јављање у посредном — неће бити случајност него доказ опрезности у стилистици Савиној.

Потребно је још једно мало објашњење о бр. 39) у Савину тексту. Ту је он употребио епитет *прѣбожѣствѣный*, који би могао указивати на светаштво Симеоново и у осећању Савину. Али, у ствари, епитет је тај везан не за Симеона директно него за његов дух, и то при умирању, а овај је као део духа Бога у сваком човеку, сам по себи божѣствѣный.

Тако бисмо, и за Житије Симеоново, исто као и за Студенички типик, а према њему и за основни текст Хиландарскога, утврдили: да Сава у тим списима својим *није ни један пут за Симеона упоиаребио епитет свети, не само причајући о њему као живу и калуђеру, великосхимнику, него ни у причању о смрти његовој, заиста и чудној, па ни после у причању о отварању гроба и преносу моштију и сахрани у Студеници*. Исто тако, ни један једини пут не назива га ни *мирошочцем* ни *мирошочивим*, па ни *чудошварцем*, нити чини

и најмању алузију на мироточење и чудотворство његово у Хиландару, ни у Студеници. Додајмо одмах да га не назива ни *отачаствољупцем*, ни у бр. 10) на стр. 160, у панегиричком уметку где се пита како би га назвао па ређа називе: *учитеља, наставника, пастира, сабљудитеља* стаду, *просветитеља, смислодавца* и премудрог *отвешодавца*, и др.

Све то, с обзиром на Саву као „најреалистичнијег“ књижевника у Старој књижевности нашој, добива нарочито и пресудно значење за расправу питања о светаштву Симеону. А то и стога још што Сава употребу епитета *свети* за Симеона није апсолутно искључио из своје стилистике него епитет тај употребљава и директно везан за Симеона у спису, који је нарочито и посветио прослављању свога оца као *свеца*, у *Служби св. Симеону*²⁸).

У том спису, скроз панегиричком, текст је наравно пренатрпан епитетима разним, тако да би нам за навођење примера као досада требало управо преписати целу Службу. Поред најчешћих: *преподобни* (и у наслову), *(пре)блажени*, *богоносни*, *богомудри*, *божаставни*, и иначе омиљених у Савиној стилистички, јавље се и *свети*, у овим примерима:

1) стр. 182, р. 8/9): *тѣмъ и мракъ грѣховъны отъгнавъ, свете, съ више испроси ми благодать;*

2) стр. 185, р. 16: *отъчѣствиѣ си просвѣти, свете Сумеоне;*

3) стр. 185/186: *и светаа рака моштеи твоихъ;*

4) стр. 186, р. 9 (упут иза ст. 50): „Слава Богоу“ на стих. *въ охт. и свештому гласъ .с. .*

Додајмо одмах да стихире 32 и 48 као и упут после стихире 50, из којих су наведени примери под бр. 1), 2) и 4) с епитетом везаним непосредно за Симеона а не посредно, преко раке као у бр. 3), не постоје у софиским рукописима *Ш* и *С*, т.ј. у првој редакцији Службе.

Исто тако, сасвим разумљиво, назива овде Сава Симеона и *чудотворцем* (стр. 179, р. 8; стр. 181, р. 19), и *отачаство-*

²⁸) Према томе, види се колико се груба погрешка чини у књижевно-историским списима и школским уџбеницима, који спис Савин *Жишије Симеоново* наводе као *Жишије свештога Симеона*; погрешка која се повлачи од Шафарикове Историје до Академијина издања Списа св. Саве.

љупцем (стр. 185. р. 4), а о *мироточењу*, као главном чуду по ком је проглашен за свеца, пева неколико стихира нарочито (3, 15, 19, 40, 45, 49).

Како је Сава, доцније, обилато употребљавао епитет *свети* и за Симеона, већ поодавна проглашенога за свеца, може нам показати кратка његова *Посланица Спиридону* из г. 1234. Ту се Симеон помиње три пута и увек с епитетом *свети*:

1) стр. 187, поред наслова који неће бити Савин, и у р. 7: лаври *светаго* Симеона; и

2) стр. 188, р. 2: домоу *светаго* Симеона.

На жалост вероватно најранији спис Савин, она прерада руске Иларионове Похвале Владимиру-Василију у Похвалу Симеону, коју је у концептном преводу с руске рецензије могао спремат још за боравка свог у манастирима св. Пантелејмона или Ватопеду²⁹⁾, деведесетих година 12 века, није нам сачуван у првобитној форми. Прерађивао ју је свакако и он сам, доцније, кад му је требала за *свеца* Симеона; а затим, спис нам је тај сачуван само у препису из г. 1264 од Доментијана, који га је такође прерађивао за своје хагиографско Житије св. Симеона³⁰⁾. Стога нам овај спис не може поуздано послужити у овом питању. Вреди ипак истаћи, да се у Илариновој Похвали Владимиру-Василију, бар у делу који Петровски³¹⁾ наводи као употребљен у Похвали Симеону, за Владимира никад не употребљава епитет *свети*. А овај се пак епитет наизменично са најчешћим (*преподобни*) у Похвали св. Симеона како је сачувана у Доментијанову Житију св. Сим., јавља у истом укупном броју (16), чешће у партијама самосталним, уметнутим или дометнутим уз основни Иларионов текст, каква је на пр. она од половине стр. 32 до почетка стр. 34, у којој је размера јављања 6 : 2 за *свети*, док је насупрот томе на пр. на стр. 31, где је боље и непрекидније очуван текст Иларинов и првобитна прерада Савина, однос 5 : 3 за *преподобни*.

²⁹⁾ Г. Ильинский, Значение Афона, Журн. Мин. Н. Пр. 1908, новембр.

³⁰⁾ СКАк. Глас CLXI (Ко је саставио Похвалу Симеону, стр. 139/181).

³¹⁾ М. П. Петровский, Изв. Отд. рус. яз. и слов. XIII (1908).

VI.

Да ли тој опрезности у титулисању Симеона има трага и ван списка Савиних, у каквим било белешкама о њему? Као да има. Најстарија засад позната белешка о њему јесте она у запису мниха Симеона на јеванђељу Вуканову. Запис тај, који сам и лично проверио на рукопису лењинградске Публичне библиотеке, објавио је Љ. Стојановић у Записима и натписима под бр. 7. Датирао га је, оправдано, „око 1202 године“, јер је свакако писан у оно време кад је кнез Вукан, уз помоћ угарску, био успео да оземљствује брата Стефана и сам се прогласи за великога жупана. Запис тај завршује старац Симеон напоменом да је јеванђеље то писао веле-слављном^с великѣм^с жупанѣм^с Влькѣм^с, сына (м. сынѣ, под утицајем наредних генитива?) самодрѣжњнаго господина области својеѣ Стѣфана Немане.

Писцу записа, види се, било је нарочито стало да истакне *самодржавност* великога жупана Вука, господина свога. Стога истиче и за оца његова ту самодржавност, те и име које је носио као самодржац. Тако је. Али, зар се онако побожни и пустињишћу одани мних Симеон, пишући запис тај, не би, у жељи да господина свога што више прослави славом оца његова, сетио и светаштва, чудотворства и миротоштва његова те све то или најглавније бар и напоменуо, ма и само употребом епитета *свещи*, — да је заиста Стефан Немања још одмах после 13 фебруара г. 1201, као чудотворац и миротоцац, и проглашен за свеца у Светој Гори? А за годину дана после тако значајнога догађаја, да га је заиста и било, несумњиво је да би се за њ дознало и у земљи отачаства „светога“, у Рашкој, па и у Зети баш. Међутим, старац Симеон у запису „око 1202 године“ не само што не помиње Немању као свеца, него не назива га ни његовим калуђарским именом, као да не зна ни то да се закалуђерио. Иако би ова чињеница, с обзиром на то да је старац Симеон несумњиво морао знати за калуђерство Немањино те и за његово калуђерско име па га ипак не помиње, могла оправдано поколебати доказну вредност овога записа у нашем питању, наводим га ипак овде, сматрајући да и он, у

вези с другима, може имати неке доказне вредности, узгредне. Нарочито у поређењу с другим једним записом у истој књизи Стојановићевих Записа и натписа, с оним под бр. 9, датираним, мање поуздано, „око 1220 године“. То је познати надгробни натпис у Васојевићким Ђурђевим Ступовима код Будимља, где се за жупана Стефана Првослава каже да је син великаго (жупана Тих)омира а синовъць светаго Симеона Немане. Јер, и овде бисмо пре свега имали жељу записивача да прослављајући покојника истакне неку *самодржавност* његову, истакнуту више још самодржавношћу његова оца, бившег великог жупана. Па ипак је овај записивач, да би још више прославио покојника славом његових рођака, у помену Немање истакао не и његову самодржавност него, као нешто више још, његово светаштво. Зашто? Свакако зато што је у време кад је натпис тај резан „око 1220 године“, Симеон-Немања већ био проглашен за свеца. Да је, према томе Симеон-Немања био светац већ и у време кад је старац Симеон, писац Вуканова јеванђеља, састављао свој запис у књизи светој, којој би помен Немањина светаштва још боље пристајао, вероватно је да би тога и таквога помена ту и било.

Тако би, према ова два записа којима и није циљ да прослављају Немању-Симеона него другога славом његовом, што већом, излазило: да се у земљи отачаства Немање-Симеона, у Рашкој и Зети, „око 1202 године“ није знало за *свеца* Симеона, а „око 1220 године“, знало се и истицало се његово светаштво, као и у свима осталим познијим записима с поменом његова имена.

Има још један за ближу временску одредбу Симеонова светаштва врло значајан запис, утолико значајнији, што се оправдано може претпоставити да је и састављан са знањем првога нашега архиепископа, Саве. Да је и учествовао у његову састављању не би се већ смело рећи, зато што је удешен удворније и похвалније за Саву него што би се очекивало према познатом иначе обичају његовом да, при помену себе самога, нарочито се „поништава“. То је запис онога или оних Савиних помоћника, „књижевника“ у Солуну, у „његову“ манастиру Филокали, којима је он по по-

вратку из Никеје г. 1219, као први архиепископ наш, дао да му препишу книги многи законѣ о исправлѣнии вѣрѣ ихже трѣбоваше съборѣнаа ѣмоу цркви (Дом., Ж. св. С., стр. 227). Ту је пре свега номоканон, крмчија. Основни запис тај првих преписивача основног „архиепископског“ примерка Номоканона, који се чувао у архиепископији Жичи, преписивали су и сви познији преписивачи примерака, потребних за нове епископије Савине. Тексту основног редакторског записа ти познији преписивачи додавали су по нешто и новог, посебнога: ко је, где, и за кога и кад преписивао из „архиепископске књиге“. Због тих разних дописа, Љ. Стојановић је запис тај на Номоканону и објавио под четири броја: а) бр. 19, од г. 1262, писан за епископа зетскога Неофита од „иловичкога“ монаха Богдана; б) бр. 38, од г. 1305, за Хиландар, коме га Сава није ни дао пошто је био намењен епископијама, преписан руком епископа рашкога Григорија Другога; в) бр. 1029, од г. 1252, преписан од будимскога епископа Теофила; г) бр. 5543, од г. 1295, преписан за митрополију Милешеву.

Према свим тим преписима, баш и према оном у бр. 19, где је у ставу који нам треба, преписивач Богдан изоставио место с поменом Симеона, а све оне похвалне фразе о Сави пренео на свога епископа Неофита, баш и по томе, види се да је у основном архиепископском примерку, Савином, посталом г. 1219, стојало да тај Номоканонъ... изиде на свѣтъ нашего ѣзыка... потѣштаниѣмъ и любовию многою и желаниѣмъ измлада освѣштенаго, богочѣстиваго и прѣосвѣштенаго и прѣваго архиепископа вѣсеѣ сръбьскыѣ землѣ курь Савы, сына прѣподобнаго отьца Симеона, прѣваго наставника вѣсѣи сръбьсѣѣи земли. — Ето, за Симеона, о коме се и у Савином панегиричком спису, у Служби, с обзиром нарочито на прву редакцију њену (Ш и С), насталу у низу година од 1209 до 1213, каже и да је чудотворац и мироточац и отачаствољубац — овде се, у запису из г. 1219, не каже ни да је *светац* нити се алудира на његово чудотворство и миротоштво. Каже се за њ само да је *преподобни* и *наставник*, онако као у списима које је Сава писао пре Службе.

Зашто? Да ли само краткоће ради? Јер, заиста, запис тај није ни састављан ради прослављања Симеонова него Савина. Али, опет, зар прослављању Савину не би много више допринело истицање светаштва Симеонова? Нарочито у књизи црквенској, као што је Номоканон. Али и законској, пре свега. И у књизи — биће и то од значаја — којој је *надзорни редактор* био Сава. Неће ли се, и у овој књизи, у редакторском запису, том простотом и краткошћу помена Симеонова изражавати она споменута већ *опрезност* Савине стилизације? На ту нас претпоставку упућује истакнута већ чињеница: да се епитет *свети*, директно везан за Симеона, налази тек у другој (М) редакцији Савине Службе а не и у првој, у софиским преписима (Ш и С). С обзиром и на постанак Номоканона у г. 1219, значило би да је другу редакцију Службе (М), с насловом ипак сачуваним из прве: (Паметъ) *преподобнаго* оца нашег Симеона Новаго Србьскаго (стр. 176 у Списима св. Саве), Сава удешавао тек по доласку из Солуна, најраније г. 1219, као актуелни архиепископ, у архиепископији својој, у Жичи. Први црквени законодавац, номоканоничар наш, Сава, по томе и разумљиво скрупулозан у употреби јасно одређених термина, могао је другу редакцију своје Службе преподобном оцу Симеону, с истицањем и његова *светаштва*, удешавати тек онда када је *преподобни* Симеон прописно озваничен и за *светога*, за то меродавном одлуком Архиепископског сабора вьсеѣ србьскыѣ земље и поморскыѣ. А у томе су Сабору, поред њега, као претседника, и претставника државе краља Стефана Провенчаног, били чланови епископи нових осам од Саве основаних епископија и, свакако, игумни архиепископије Жиче, лавре Студенице и „првог гроба“ Симеонова, Хиландара. Та је одлука могла бити донесена и са благословним споразумом Сабора светогорских отаца, коме тај акт светачке канонизације Симеонове једино и приписују Светогорци наши, Доментијан и Теодосије, први на пола века, а други на скоро цео век после смрти Симеонове. За Сабор светогорских отаца, уколико је учествовао у светачкој канонизацији Симеоновој, смело би се можда рећи да је имао улогу, ако не иницијатора а оно као некога касационога овериоца зако-

ним путем донесене одлуке надлежнога Архиерејскога сабора све српске земље.

Али су Доментијан и Теодосије морали имати некога основа по коме су, и некога разлога са кога су учешће Свете Горе и Хиландара у посвећењу Симеонову истицали на прво и искључиво место. Први основ давала им је свакако чињеница да се и у њихово време, као и у Савино, и више још, видно истицао културни престиж Свете Горе и Хиландара, једнога од главних центара највише византиске учености и јединога нашега, рецимо, „универзитета“ у њему, над хришћанско-културном провинцијом, Рашком, са центром у Жичи, у којој је Савино архиерејско училиште могло бити тек у рангу припремне средњошколске „богословије“ или „богословске академије“, у Студеници, и у другим епископским седиштима. Затим, сама хиландарско-светогорска легенда о Симеону која се, видели смо, почела стварати још одмах по смрти његовој и по „виђењу“ Спаситеља, коју су легенду они углавном и препричавали у списима својим. Даље, оно могућно тражење из Рашке, управо од стране Саве који је и сам одушевљен Светогорац, да се добије одобрење од Сабора светогорских отаца за одлуку о светачкој канонизацији Симеоновој г. 1219. Најзад, несумњиво, и оно раније, стварно тражење из Рашке г. 1218 *помоћи* од Свете Горе, управо од Саве који је тада онде боравио, да би се обновило мироточење гроба Симеонова у Студеници, и стварно тада дата помошћ отъноудъ (Списи св. С., Служба св. Сим., стих. 3, стр. 176) преко Савина посланика Светогорца Иларија. У току педесет година та је легенда, у време када ју је препричавао Доментијан, добила у Хиландару и Светој Гори, за Хиландарце и Светогорце, пуну вредност веродостојне традиције, појачану још у време Теодосијева бележења и ауторитетом писменог сведочанства Доментијанова. А разлог, који је уопште узев био разлогом и стварању хиландарско-светогорске легенде о Симеону, имали су и Доментијан и Теодосије у оном, да се послужимо називом Св. Вуловића (Годишњица Н. Чупића VII, стр. 117) „светогорско-калуђерском разлогу“, или ближе у оном „хиландарском интересу“ (Зборник А. Белићу, стр. 161), у оној увек видно израженој тежњи њиховој да сву

просвећеност у земљи отачества Симеонова и Савина, у Рашкој, на „Западу“ сведу искључиво на престижни и иницијаторски утицај „Востока“: Свете Горе и Хиландара. Теодосије се, довољно и „рашки патриота“ (стр. 161 у 36. А. Б.), понегде и отимао томе светогорско-калуђерском разлогу и хоће, радо и речито, да похвали и подвиге „западних“ (на пр. на стр. 121/122, о Стефану), али под сталним утицајем Доментијана, много изразитијег Светогорца, чешће подлеже споменутом светогорско-калуђерском разлогу, хиландарском интересу. Стога се подаци које они дају не могу употребити поуздано за историју саме канонизације св. Симеона, него тек за историју развоја легенде о Симеону, нарочито хиландарске.

VII.

Правилнијем решењу главнога питања може допринети нешто и расправа овога спореднога: *коме је свечасном типу, односно коме свецу управо прилагођен свети Симеон Нови Српски?*

Мартинијану, с којим је имао само зиједнички дан успења (смрти), као претставнику типа целомудрених младића (бежао на усамљена острва морска да би се сачувао од напасти жена, тога ради се и огњем жегао) — свакако не. Готово пре још Аксентију, монаху пустиножитељу, чија је памет у неким минејима такође падала на 13 фебруар место 14.

Симеону Богопримцу можда, за време свечасног припремања пре канонизације, у Хиландару и Светој Гори нарочито. Јер с њим је имао више заједничких особина: 1) истог месеца падају им памети успења, па је, по одредби „главе 16.“. Типика хиландарскога (Сп. св. С., стр. 125), памет нашег Симеона могла да се поје и почетком фебруара те и на дан памети св. Симеона Богопримца; 2) исто име, које је наш Симеон добио у калуђерству или изабрао сам с обзиром на почетно слово мирског имена (Стефан) а с помишљу можда на Симеона Богопримца, најпознатијега свеца с тим именом; 3) и наш је Симеон био старац; 4) наш се Симеон по легенди хиландарској (Сп. св. С., стр. 170), достојао видјети вь коньць

владикоу светаго благодѣть (ти) въздаюшта за подвигы троудъ (твоихъ); 5) и за гроб Симеона Богопримца поје се у једној од завршних стихира: Рака твоја истачајетъ вѣрными исцѣлєниѣ (у рукоп. минејима СКАк. бр. 11, НБ. бр. 113, 680, 681, 682 и др., као и у данашњим). Ипак, мироточење се ту директно не спомиње; мисли се више на чудотворства, на чудотворна исцєљења болесних присуством на гробу свечеву, лежањем крај њега, као и на ракама толиких других светаца немироточаца. С обзиром на све то врло је вероватно, нарочито за Хиландар и Свету Гору, да је припремно тражење светачкога типа и свеца коме би се могао присподобити наш Симеон, било упућено Симеону Богопримцу, нарочито ако су им се „памети“ ту редовно појале заједно (3 фебр.), т.ј. и онда кад 13 фебруар не би падао вѣноу-трѣ великихъ постѣ (по Тип. хил. стр. 125 у Сп. св. С.), како изгледа према казивању Доментијана, који — интересно — тврди то у време кад је наш Симеон давно већ био проглашен за свеца и имао своју Службу од Саве за 13 фебруар, па је шта више он сам или ту Савину Службу прерађивао као што је Похвалу, или му састављао, за тај његов само дан, самостално другу. Истичући иницијаторство Свете Горе, Сабора светогорских отаца, и искључиво учешће у канонизацији Симеонској, он каже (стр. 189/190 одн. 89) да га светогорски оци приложише къ светомоу Симеону Богоприѣмцоу іако праздновати се има вѣ єдинѣ днь обѣште праздньство. Траг таквом привременом и повременом заједничком прослављању нашега преподобнога оца Симеона са св. Симеоном Богопримцем могао би се можда назирати и у томе што је наш Симеон, за разлику баш од овог угледног имењака а не од Симеона Старог Сиријског (26 јануара) назван *Новим*, али, за разлику од још једног старијега Симеона *Новога* Ступника (1 септембра) назван и *Списким*. И Савино могућно учешће у том припремном присподобљавању нашег Симеона стварном *богоносном* Симеону Богопримцу могло би се претпостављати према томе што Сава заиста радо назива свога оца и *богоносним*, у Похвали и Служби још (в. СКАк. Глас CLXI, стр. 177), како иначе Доментијан врло често назива Саву а ретко Симеона (в. исто, стр. 178).

Али сретењски Симеон је управо само Богопримац. То му је главна и једина особеност, поред уопштених: свештенослужитеља и исцелитеља оних који му с вером притичу чудотворној раци. Међутим, наш Симеон има их већ више и различних, обележених називима и епитетима које је поступно стицао. Тако, у Савиним типцима за Хиландар и Студеницу с угледом и на Евергетидски, Симеон се најчешће зове: преподобни *отац* и *кшишор*, па с обзиром на ранији владарски полажај и *господин*, затим као жељени пример млађима и *наставник* (на пр. стр. 26), а с алузијом нарочито на последње године живота и на смрт и *угодник* Божји (на пр. стр. 29). То су му најобичнији и основни називи и у Савину Житију, где му се још додају (највише на пр. на стр. 160): *градилац* и „*просветитељ*“ црквама, *добротвор* и „*служитељ*“ ништима, *пастир* благи стаду свом, народу, и у вези с тим нарочито *учитељ* благоверију и уопште, каквим га стално и претстављају обилати афоризми из Светога писма што му их дидактичар Сава сваки час ставља у уста. У Савиној Похвали, особито у оном дѣлу што је у приснијој вези са Иларионовом Похвалом Владимиру, истиче се Симеон као *добротвор* (стр. 29 у Дом. Ж. св. Сим.), као *утврдилац вере* и *гонилац јереси и незнабоштва*, прави *пастир* (стр. 33) народу свом и нарочито (стр. 29, 30, 32) као *учитељ* и *наставник* који упућује на прави пут не само појединце него вьсоу землю отьчства својго (стр. 30, и према Иларионову текст.), па се на стр. 37, без паралеле са Иларионовим текстом, апострофира и као *отачаствољубац*.

Идући редом јављања, у Стефановом хагиографском Житију св. Симеона, насталом после споменутих списа Савиних, Симеон се истиче као *наставник* и *учитељ* (и у наслову, по париском рукопису, на л. 202α), као истински *пастир добри* који... прогна мыслъныѣ іако влькы ѣретичьскаѣ оучениѣ отъ нѣго (народа, л. 218α). У писму Сави за пренос Симеонових моштију, Стефан их назива *благоуханим* (л. 225α) а не и мироточивим; али, после преноса, истиче *мирошество* Симеоново као главну квалификацију светачку, нарочито у чуду „првом“ (л. 226β): прѣслав'ноѣ миро своѣмоу отьчствоу, као и у бројем необележеном („седмом“).

пред сусрет с Краљем Андријом (л. 240αβ). Даље га још Стефан истиче и као *чудотворца*: у чуду „другом“ о исцељењу беснога (л. 227α) и „трећем“ о исцељењу узетога (л. 227β/228α), оба у Студеници, за која једино и знају и спомињу их и Доментијан и Теодосије. У даљим чудесима, у „четвртном“ с Борилом и Филандром (Л. 228β/229α), у „петом“ са Стрезом (л. 231β/232α), у „шестом“ с Михаилом Драчким (л. 232α/235β), као и у споменутом већ с Андријом (л. 239α/244β), Стефан га истиче нарочито као скорога вѣ бѣдахъ помоштьника, упо-ређујући га са св. Ђорђем, кога Симеон и умоли и положи помоштьника себѣ у случају с Михаилом Драчким (л. 234β), као и са свѣ. Димитријем Солунским, типским *отачаствољуицем*, у случају са Стрезом (л. 232α). Стефан, истина, увек прича тако као да се Симеон као брзи помоћник у бедама јављао лично њему, на његову молбу, али и напомиње да је он ту помоћ указивао управо свом *отачаству*, и претставља га као патрона који подрѣжить крѣп'кою дланию отъчѣствию своѣ... пособе и хране отъчѣствию своѣ (л. 232α)... ограждаѣ отъчѣствию сво отъ вѣсакого зла (л. 234α); приказује га дакле као правог *отачаствољуица* иако га директно не назива тим именом. Као свеца таквога типа: брзог и стварног помоћника у бедама а отачаствољуица, Стефан, у похвалном завршку претпоследње редакције свога Житија (л. 235β/239α), да би га што боље прилагодио свецима с којима га пореди, великомученицима и војницима Христовим, св. Ђорђу и св. Димитрију, апострофира Симеона не само као *апостола* (бысть бо апостоль отъчѣствию своѣмоу, л. 235β) и *учитеља* (отъчѣствию своѣмоу, л. 236α) па и *пророка* (нарочито и вѣ отъчѣствию своѣмѣ, које просвети мироточењем, л. 236β) и *пустиножителя* (исто), него, иако некако усиљено, и као *мученика* (истънивь тѣло своѣ оудрѣжаникѣмъ и ѣако крѣвию моученичною облинавъ се слъзами своими, л. 236α), па и као *воина* крепка (који, оградивъ селѣноую орѣжиѣмъ крѣстьнымъ, поданим ти отъ владыкы твоѣго, и повоѣвавъ, в'се злон'равію наше отъгна, и сръпомъ вѣры твоѣ искорѣни и исѣче тръниѣ прѣльстѣноѣ вѣ мирѣ своѣмѣ, л. 236α).

Најзад у Савиној Служби св. Симеону он се истиче нарочито као *чудотворац* (у стих. 15, 31, 36), као *мироточац*.

(у стих. 3, 15, 19, 40, 49), као *просветилац* (свештеник и наставник отачаства, у стих. 1, 27, 32, 48, 50), као *бранилац* и *заштитник* отачаства (у стих. 23 и 24, у првој видније као заштитник с онога света док се у другом више односи на њега жива, као владара, снажнога вѣ напастехъ и вѣ скръбехъ и вѣ бѣдахъ) и директно као *отачаствољубац* (у стих. 46).

Тако би нам два главна фактора у светачком прослављању Симеонову, Стефан, чини се, више у оглашењу, а Сава у проглашењу, дали јасно обележен светачки тип његов као *чудотворна и мирошочива отачаствољубца*, патрона државе: отъчствиѣ си, вѣсежъ сръбьскыѣ землѣ и поморьскыѣ, које су они, следећи његову учитељском примеру, утврдили: први краљевством својим а други архиепископством својим.

А тиме нам, и ван потврдних поређења у списима својим, указали на директан углед свеца коме су га прилагођивали, на св. *Димитрија Солунскога*.

Каквог је типа светац био св. Димитрија Солунски најбоље нам је показао Х. Гелцер у расправи *Die Genesis der byzantinischen Thematenvorfassung*³²⁾. Приказујући како се Хришћанство паганизирано преношењем мотива о старогрчким божанствима на хришћанске свеце, истакао је нарочито св. Димитрија Солунскога. За њега каже: „Он је управо θεός πολιοῦχος града Солуна, његов Ζεὺς πολιεύς. Као такав, прелази он подвизима својим далеко ван граница које црква даје свецима. Све солунско Хришћанство било је у култу св. Димитрија. Христос се уз неџа спомиње само honoris causa... Као Аполо и Херакле имаи он назив Σεβίπολις. Он је отачаствољубац *par excellence*, патрон, заштитник, у кога Солун верује слепо као Млечи у св. Марка... Његови су епитети нарочито интересантни. Разуме се, коректно црквенски, он се назива *слугом Божјим*, али после Бога (Христа) он долази на прво место. Бог, који је увек као иза завесе, добива поред стално „дејствујућег“ свеца само неку врсту

³²⁾ Abhandlungen der phil.-hist. Classe d. Königl. Sächsischen Gesellschaft d. Wissenschaften, Bd. XVIII, Heft V, Leipzig 1899. Стр. 53 и даље.

почасног првенства. Поента у заклетви управо је у имену свеца: ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου! Даљи су му епитети: „σωσίπατρις, φιλόπολις, φιλόπατρις, πολίτης καὶ προστατής, λυτρωτής, υπερασπιστής τῆς πόλεως“. Даље, на стр. 61/62, Гелцер још каже: „Св. Димитрије није утвора, спектрум који се само ноћу и у сну јавља, него жив живца херој који усред дана, у свој грубој материјалној стварности, врши своје теофаније: φαίνεται οὐ κατ' ὄναρ ἀλλὰ κατ' ὄναρ, non in somnio sed in veritate apparet... Тако, да га могу видети не само верници него и неверници (Јевреји на пр.)... Као оно у дане Омира, силазе богови међу људе, боре се за њих као пред Тројом, и говоре са својим љубимцима поверљиво, као Атина с Одисејем“.

Такав је светац и наш Симеон. Као правог *отачаствољупца* и *воина* Господњег, који се јавља као стварни, материјални, заштитник и помагач отачаству кад га нападну непријатељи оружаним силама, приказује нам Стефан оца свога на пр. у чуду „четвртом“, завршујући причу о упаду Борила и Филандра овако (л. 229β/230α): И вьнезапоу вь полоуношти вьплъ бысть, и расипа прѣподоб'ны опльчив'ше се врагы наше невидимо. И страхомъ великомъ об'јети явлѣниѣмъ господи моѣго светаго и знамениѣмъ ѣдинѣмъ ѣже отъ него побѣждени, отьбѣгоу, сьсѣцаюште сами себе дроугъ дроуга... Још видније истиче Стефан Симеоново стварно а војничко учешће у догађајима овосветским у чуду „петом“ о Стрезу. После приче о неуспелом посланству Савином, каже он (л. 232α/β): Абиѣ помоштию прѣсвѣтыѣ Богородици и силоу светаго Симеона, иже подръжить крѣп'кою дланию отьч'ствиѣ своѣ, накоже добропобѣд'ни и пособивы и отьч'ствию люб'ць страсотр'пць Димитрии пронзи цара ближикоу сего [Калојована] и злою сьмрьтию оумори не дады обидѣти отьч'ствиѣ своѣго, тако и сии мои господинъ светии, пособие и хране отьч'ствиѣ своѣ, прон'зи сего злаго [Стреза], и издъше посрѣдъ народа злою сьмрьтию... Тако још, посредно, и у чуду „шестом“ с Михаилом Драчким, где Симеон није био сам извршилац казне него је умолио за то св. Ђорђа а овај потстакао на то раба једнога (л. 234β/235α); па у чуду последњем, где се каже за цариградскога цара Јериса како

није могао изити мимо отъчствије мое, затворих' бо в'се стъзы њего помоштию светого господа моего (л. 243а).

На то стварно а војничко учешће Симеоново у одбрани отачаства, чак и на умртвљавање напасника, алудира се нарочито у стихири 23 у Савиној Служби св. Симеону (Сп. св. С., стр. 180).

Да је пак св. Димитрије Солунски послужио за углед св. Симеону Новом Српском, одн. „учитељу српском и новом мироточцу“, како се зове у рукописним минејима са Службом Теодосијевом, и као *мироточац* — сасвим је очигледно, иако се ни у Стефановом ни у Савином спису за светачку прославу његову не налазе потврдна поређења и за то. Треба се сетити на пр. само тога да је Сава одлазећи у Солун, увек свраћао на мироточиви гроб св. Димитрија да му се поклони и да се мироше. Наводећи Савино пророштво о Симеону, Доментијан у оба Житија (стр. 87 одн. 186) каже: „Ты бо (Симеоне), рече (Сава), пришьдь въ Светоую Гороу, великъ мироточьць господемъ явиши се, подобнь светомоу Димитрию.

VIII.

Најзад, у вези с питањем о светачком типу Симеонову по угледу на св. Димитрија Солунскога, типскога отачстволупца и мироточца, још и ово завршно питање: *Коме је управо био потребан Симеон као светац уопште, а нарочито као светац овога типа, државнога патрона?*

Светој Гори, и иначе пуној светиња и светаца, која је већ имала свога „патрона“ у Богородици, свакако не. Хиландару, тек заснованом манастиру, сиромашном још у светињама, можда; али тада, вероватно пре као светац типа светогорскога, као пустиножитељ и учитељ као на пр. Атанасије Атонски и др. Као такав у основи, као *учитељ* нарочито, оквалификован је и прави наш „Светогорац“ Сава. А и он је, видели смо, у списима ранијим од Службе ту квалификацију Симеонову као *учитеља* (српскога стоји и у наслову Службе Теодосијеве на првом месту) нарочито истицао, те му је вероватно у прослављању, везаном за Хилан-

дар, тај назив и придавн као главни. Осем тога, у вези са легендом хиландарском, с мотивом о виђењу Спаситеља, и типа св. Симеона Богопримца, опет учитеља.

Светац *отачаствољубац*, не само пастир добри стаду свом, наставник и утврдилац праве вере и прогонилац јереси, те и учитељ за живота, него, и више још, после смрти, а тада и војнички бранилац, заштитник, *патрон* — био је пре свега потребан народу (*Новом Израиљу*, по Доментијану и Теодосију) и земљи отачаства свечева, њиме заснованој држави вьсеје срьбьскыѣ земље и поморьскыѣ.

Они који су ту њиме засновану државу утврђивали у независности, Стефан као краљ у политичкој а Сава као архиепископ у црквенској, у исто су време и они који су Симеона-Немању оквалификовали као свеца *отачаствољупца*, патрона народу, држави и цркви, а с обзиром на ову још и као *мирошочца*. Кад? Онда када је потреба таквог свеца била најпреча; онда кад су и они, Стефан као краљ (од 1217) а нарочито Сава као архиепископ, са својим Архиепископским сабором, били и сами оквалификовани надлежним за бирање и званично проглашавање свеца, *свога државног патрона*. Дефинитивно, године 1219, кад се вратио Сава из Никеје као архиепископ, с припремним оглашавањем неозваничним у току година протеклих од преноса Симеонових моштију у Студеницу (1208) до Савина архиепископства (1219).

Другим речима: проглашавање Стефана за краља (1217 и 1221)⁸³, Саве за архиепископа (1219) и Симеона за свеца патрона (1219) — три су главна момента једног државотворног плана, извршеног од Немањиних синова а замишљеног од њега још. Та три момента стоје, дакле, у једној органској вези. Та присна органска везаност између Савина архиепископства, Симеонова светаштва и Стефанова краљевства, и сама собом без ранијих доказа, неодољиво би наметала претпоставку и о *временској* приснијој везаности између споменута три главна момента у формирању старе државе наше и главног стуба њенога, цркве народне. С обзиром на „об-

⁸³) Др. Д. Анастасијевић: Је ли Св. Сава крунисао Првовенчаног? у Богословљу, X, св. 2—3, стр. 312.

новљено“ и „освећено“ крунисање Стефаново од Саве, та би три значајна момента и падала у низ година 1219—1220—1221.

А у том обојем формирању, по признању и краља Стефана Првовенчаног, главну улогу је имао брат му Сава. Државотворни план тај, значи, у основи је план светог Саве. Али, без смањивања заслуга Савиних, план тај чини се да је само даљи израз ранијега, основнога државотворнога плана Стефана Немање, израз онога плана у чијем је извођењу један од првих потеза било — *одлажење* (можда: *слање*?) *Савино у калуђере*.

Велики државотворски дар оснивача старе државе и народне цркве наше, великог жупана Стефана Немање и великосхимника Симеона, у највећој мери наследио је најмлађи му син, Сава.

*

Главном учешће Савино у свем том тројаком извођењу главног државотворског плана Стефана Немање и његових синова, јасно је осећано и нарочито наглашено у Служби на помен успења св. Саве (најраније, 14 јануара 1236, у Трнову), проглашенога одмах по смрти за свеца (въ светыхъ светаго). У једној стихири те најстарије му Службе (СКАк. Споменик III, стр. 167) каже се:

Подобаше сръбьсѣи земли Савоу имѣти архиѣрѣа аки нѣкоую тварь царьскоую, оукраси бо прѣстољь отъчства си и оувезе *трьпленимъ вѣн'цемъ*...